

IDOL Students]

(3 Hours)

[Total Marks

N.B. : (1) All students of IDOL admitted upto the year 2010-11 should attempt Section I and Section II.

(2) Figures to the right indicate full marks.

or

Section I

1. Explain the following terms / concepts in about 30 words (any eight) :—

16

- (a) Product Life Cycle
- (b) Let ship order
- (c) SEZ
- (d) Anti-dumping duty
- (e) Core Product
- (f) Exports Under Bond
- (g) G. R. form
- (h) Skimming Pricing Strategy
- (i) Seed Capital Scheme
- (j) Negative list of exports
- (k) Towns of Export excellence
- (l) Give full form of :—
  - (i) IRMAC
  - (ii) OPEC

[TURN OVER

Library
Institute of Distance Education

2. Answer any two from the following :—
 (a) Features of Export Marketing.

(b) Problems faced by Indian exporters in overseas market.

(c) The functioning of WTO.

(d) SAARC.

3. Answer any two from the following :—

(a) Merits and demerits of Direct Exporting ?

(b) Functions of export houses.

(c) Technoparks.

(d) Highlights of Foreign Trade Policy.

4. Answer any two from the following :—

(a) Discuss various factors determining export price.

(b) Explain the procedure to obtain post shipment credit.

(c) Role of commercial bank in export promotion.

(d) Calculate the minimum FOB Price in US \$ from the following information :

(i) US \$ = ₹ 50/-)

• Ex. factory cost	— ₹ 1,60,000/-
• Transportation	— ₹ 1,30,000/-
• Loading charges	— ₹ 1,10,000/-
• Profit contribution	— 10% of FOB Cost
• Duty Drawback	— 10% of FOB Price

5. Answer any two from the following :—

(a) Explain the different types of letter of credit.

(b) Explain the service provided by Customs House Agent to the exporters.

(c) Write note on : Marketing Development Assistance

(d) Write importance of :—

(i) Certificate of origin

(ii) Commercial Invoice.

Section II

6. Write notes on any four of the following :—

(a) B I O I

(b) IFT

(c) Service Sector Exports

(d) Customs and shipping formalities

(e) Bill of Lading

(f) Funding scheme of Exim Bank.

(मराठी रूपांतर)
(जुना अभ्यासक्रम)

दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी] (३ तास)

[एकूण गुण : १००

- सूचना : (१) दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या सन २०१०-११ पर्यंत प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांनी विभाग १ व २ मधील प्रश्न सूचनेनुसार सोडवावेत.
(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. खालील संज्ञा कमीतकमी ३० शब्दात स्पष्ट करा (फक्त आठ) :-

१६

- (अ) वस्तू जीवन चक्र
- (ब) लेट शीप ऑर्डर
- (क) सेझ
- (ड) प्रति-मूल्यावपाती कर
- (इ) मुख्य उत्पादीत वस्तू
- (फ) बॉण्ड अंतर्गत निर्यात
- (ग) जी. आर. फॉर्म
- (ह) मलई ब्रळकावणारे किंमत धोरण
- (स) बीज भांडवल योजना
- (द) निर्यातीची नकारात्मक यादी
- (य) उत्कृष्ट निर्यात योग्य शहरे
- (र) पूर्ण रूप लिहा :-
(१) आय. आर. एम. ए. सी. (IRMAC)
(२) ओ. पी. ई. सी. (OPEC)

२. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :-

१६

- (अ) निर्यात विपणनाच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
- (ब) परकीय बाजारपेठेत भारतीय निर्यातदारांना येणाऱ्या अडचणी / समस्या स्पष्ट करा.
- (क) जागतिक व्यापार संघटनेच्या कार्याचे विश्लेषण करा.
- (ड) 'सार्क' वर टीपण तयार करा.

[TURN OVER

३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :-
- (अ) प्रत्यक्ष निर्यातीचे फायदे व तोटे लिहा.
  - (ब) निर्यात गृहाची कार्ये स्पष्ट करा.
  - (क) "तांत्रिक उद्याने" यावर टीप लिहा.
  - (ड) परकीय व्यापार धोरणाची ठळक वैशिष्ट्ये लिहा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

- (अ) निर्यात किंमत ठरविताना प्रभावी ठरणाऱ्या घटकांची चर्चा करा.
- (ब) निर्यातीनंतरचा कर्जपूर्वठा मिळविण्याची कार्यपद्धती स्पष्ट करा.
- (क) निर्यात वृद्धीतील व्यापारी बँकांची भूमिका स्पष्ट करा.
- (ड) खालील माहितीच्या आधारे कमीतकमी एफ. ओ. बी. किंमत अमेरिकन डॉलरमध्ये काढा.
(१ डॉलर = ₹ ५०/-)

- एक्स फॅक्टरी खर्च - ₹ १,६०,०००/-
- वाहतूक खर्च - ₹ १,३०,०००/-
- माल चढविण्याचा खर्च - ₹ १,१०,०००/-
- अपेक्षित नफा - FOB खर्चाच्या १०%
- करपरतावा - FOB किंमतीच्या १०%

५. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :-

- (अ) पतपत्रांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- (ब) निर्यात गृह दलाल निर्यातदारांना कोणत्या सुविधा पुरवितो ?
- (क) "विपणन विकास निधी" (MDA) यावर टीप लिहा.
- (ड) खालील कागदपत्रांचे महत्त्व सांगा :-
(१) उत्पादन उगम प्रमाणपत्र
(२) व्यापारी बीजक.

विभाग २

६. खालीलपैकी कोणत्याही चार टिपा लिहा :-

- (अ) सिडबी (SIDBI)
- (ब) आय. आय. एफ. टी. (IIFT)
- (क) सीमा शुल्क व जहाजभरण कार्यपद्धती
- (ड) सेवा क्षेत्र निर्यात
- (इ) जहाज भरण पत्र
- (फ) आयात-निर्यात बँकेची हक्कसोड योजना.

Business Economics paper - III

Apr
2017

JS-2375

235-11

(REVISED COURSE-OLD PATTERN)

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N. B. (1) Attempt any five questions, with a minimum of two questions from each section. (2) Figures to the right indicate full marks. (3) Answers to both sections should be written in the same answer book.

Section-I

Describe briefly the assets and liabilities of commercial banks and explain the trade off between the objectives of liquidity and profitability. 20

- (a) Discuss the recent changes in Reserve Bank of India's monetary management. 10
(b) Explain the different models of microfinance in India. 10

Explain the following :-

- (a) Constituents of the organised segment of Indian money market. 10
(b) Significance of capital market in economic development. 10

Write notes on any two of the following :- 20

- (a) New technology in banking in India
(b) Composite credit
(c) Role of SEBI
(d) Derivatives market.

Section II

5. (a) Discuss the causes of increase in public expenditure in India in recent times. 10
(b) Describe the burden of external public debt. 10

6. Explain the following :-

- (a) Gains from international trade. 10
(b) Functions of World Trade Organisation. 10

7. (a) Explain the determination of equilibrium exchange rate. 10
(b) Discuss the functions of foreign exchange market. 10

8. Write notes on any two of the following :- 20

- (a) Sources of public revenue
(b) Concepts of deficits
(c) Causes of disequilibrium in balance of payments.
(d) Reserve Bank of India and exchange rate management.

[TURN OVER

1. Desc
off t

2. (a)
(b)

3. Exp

4. Wr

5. (i
(l

6. F

7. i

8.

JS-2375

(REVISED COURSE-OLD PATTERN)

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. (1) Attempt any five questions, with a minimum of two questions from each section.
- (2) Figures to the right indicate full marks.
- (3) Answers to both sections should be written in the same answer book.

Section I

1. Describe briefly the assets and liabilities of commercial banks and explain the trade off between the objectives of liquidity and profitability. 20
2. (a) Discuss the recent changes in Reserve Bank of India's monetary management. 10
(b) Explain the different models of microfinance in India. 10
3. Explain the following :- 10
(a) Constituents of the organised segment of Indian money market. 10
(b) Significance of capital market in economic development. 20
4. Write notes on any two of the following :-
(a) New technology in banking in India
(b) Composite credit
(c) Role of SEBI
(d) Derivatives market.

Section II

5. (a) Discuss the causes of increase in public expenditure in India in recent times. 10
(b) Describe the burden of external public debt. 10
6. Explain the following :- 10
(a) Gains from international trade. 10
(b) Functions of World Trade Organisation.
7. (a) Explain the determination of equilibrium exchange rate. 10
(b) Discuss the functions of foreign exchange market. 10
8. Write notes on any two of the following :- 20
(a) Sources of public revenue
(b) Concepts of deficits
(c) Causes of disequilibrium in balance of payments.
(d) Reserve Bank of India and exchange rate management.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(सुधारित अभ्यासक्रम)-(जुना आकृतीबंध)

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा, प्रत्येक विभागातून किमान दोन प्रश्न सोडवा.
 (२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (३) दोन्ही विभागातील उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. बँकांच्या मना आणि देयता यांचे थोडक्यात वर्णन करा आणि रोखता व लाभता या बँकेच्या २०
 जीवित सममूल्यन स्पष्ट करा.
२. (अ) रिझर्व्ह बँकेच्या मौद्रिक व्यवस्थापनातील अलीकडील बदलांची चर्चा करा. १०
 (ब) भारतातील सूक्ष्म वित्ताची विविध प्रतिमाने स्पष्ट करा. १०
३. स्पष्ट करा : १०
 (अ) भारतीय नाणेबाजाराच्या संघटित भागाचे घटक. १०
 (ब) आर्थिक विकासातील भांडवल बाजाराचे महत्त्व. २०
४. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :-
 (अ) भारतीय बँकांतील नवीन तंत्रज्ञान
 (ब) संमिश्र पतपुरवठा
 (क) सेबीची भूमिका
 (ड) अनुजात पत्रांचा बाजार.

विभाग २

५. (अ) अलीकडील काळात भारतातील सार्वजनिक खर्च वाढण्याच्या कारणांची चर्चा करा. १०
 (ब) बाह्य सार्वजनिक कर्जाच्या भाराचे वर्णन करा. १०
६. स्पष्ट करा :- १०
 (अ) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे लाभ. १०
 (ब) जागतिक व्यापारी संघटनेची कार्ये.
७. (अ) समतोल विनिमय दराची निश्चिती स्पष्ट करा. १०
 (ब) विदेशी विनिमय बाजाराच्या कार्याची चर्चा करा. १०
८. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :- २०
 (अ) सार्वजनिक महसूलाचे स्रोत
 (ब) तूटीच्या संकल्पना
 (क) व्यवहारशेषातील असमतोलाची कारणे
 (ड) भारतीय रिझर्व्ह बँक आणि विनिमय दर व्यवस्थापन.

Con. 235-13

(REVISED COURSE-OLD PATTERN)

JS-2375

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N. B. : (1) Attempt any five questions, with a minimum of two questions from each section. (2) Figures to the right indicate full marks. (3) Answers to both sections should be written in the same answer book.

Section-I

1. Describe briefly the assets and liabilities of commercial banks and explain the trade off between the objectives of liquidity and profitability. 20
2. (a) Discuss the recent changes in Reserve Bank of India's monetary management. 10
(b) Explain the different models of microfinance in India. 10
3. Explain the following :- 10
(a) Constituents of the organised segment of Indian money market. 10
(b) Significance of capital market in economic development. 20
4. Write notes on any two of the following :-
(a) New technology in banking in India
(b) Composite credit
(c) Role of SEBI
(d) Derivatives market.

Section II

5. (a) Discuss the causes of increase in public expenditure in India in recent times. 10
(b) Describe the burden of external public debt. 10
6. Explain the following :- 10
(a) Gains from international trade. 10
(b) Functions of World Trade Organisation.
7. (a) Explain the determination of equilibrium exchange rate. 10
(b) Discuss the functions of foreign exchange market. 10
8. Write notes on any two of the following :- 20
(a) Sources of public revenue
(b) Concepts of deficits
(c) Causes of disequilibrium in balance of payments.
(d) Reserve Bank of India and exchange rate management.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम)-(जुना आकृतीबंध)

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा, प्रत्येक विभागातून किमान दोन प्रश्न सोडवा.
(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(३) दोन्ही विभागातील उत्तर एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. व्यापारी बँकांच्या मत्ता आणि देयता यांचे थोडक्यात वर्णन करा आणि रोखता व लाभता या बँकेच्या उद्दिष्टांतील सममूल्यन स्पष्ट करा. २०
२. (अ) रिझर्व्ह बँकेच्या मौद्रिक व्यवस्थापनातील अलीकडील बदलांची चर्चा करा. १०
(ब) भारतातील सूक्ष्म वित्ताची विविध प्रतिमाने स्पष्ट करा. १०
३. स्पष्ट करा : १०
(अ) भारतीय नाणेबाजाराच्या संघटित भागाचे घटक. १०
(ब) आर्थिक विकासातील भांडवल बाजाराचे महत्त्व. १०
४. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :- २०
(अ) भारतीय बँकांतील नवीन तंत्रज्ञान
(ब) संमिश्र पतपुरवठा
(क) सेबीची भूमिका
(ड) अनुज्ञात पत्रांचा बाजार.

विभाग २

५. (अ) अलीकडील काळात भारतातील सार्वजनिक खर्च वाढण्याच्या कारणांची चर्चा करा. १०
(ब) बाह्य सार्वजनिक कर्जाच्या भाराचे वर्णन करा. १०
६. स्पष्ट करा :- १०
(अ) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे लाभ. १०
(ब) जागतिक व्यापारी संघटनेची कार्ये. १०
७. (अ) समतोल विनिमय दराची निश्चिती स्पष्ट करा. १०
(ब) विदेशी विनिमय बाजाराच्या कार्याची चर्चा करा. १०
८. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :- २०
(अ) सार्वजनिक महसूलाचे स्रोत
(ब) तूटीच्या संकल्पना
(क) व्यवहारशेषातील असमतोलाची कारणे
(ड) भारतीय रिझर्व्ह बँक आणि विनिमय दर व्यवस्थापन.

- N.B. (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.
(3) Answers to both the sections should be written in the same answer-book.

Section I

1. Define 'Marketing'. Discuss its scope. 10
OR
What is Marketing Information System? Explain its features.
2. What is Market Segmentation? Enumerate its importance. 10
OR
What do you mean by 'Customer Relationship Management'? Discuss various techniques of CRM.
3. What is Pricing? Explain the factors influencing pricing. 10
OR
What is promotion mix? Discuss the importance of promotion mix.
4. What is service marketing? Explain the difficulties in marketing of services. 10
OR
What is Rural Marketing? Explain its features.
5. Write short notes on any two of the following :- 10
  - (a) Selling concept of marketing
  - (b) Factors influencing consumer behaviour
  - (c) Marketing channels for consumer goods
  - (d) Green marketing.

OR

Read the following case and answer the questions given below :-

Indian retailer 'SMART Furnitures' operates in a luxury product home furnishing and furniture - and made it a reasonably priced alternative for the mass market. SMART supports its low prices having customers self-serve, deliver and assemble the products themselves. SMART also gains a point of difference through its product offerings. It introduced some of most new designs at lowest price. It also runs an excellent restaurant, offers child-care facility and special discount to the members under their membership programme. SMART has developed its reputation on the notion that India Produce good, safe and quality products for the masses.

Questions :-

1. What is 'Brand Positioning'? State major Positioning Strategies. 5
2. How does the SMART retailer used brand Positioning Strategy in marketing of their products? 5

Section II

1. 'Human Resource Management' ? Explain its nature. 10
- OR
2. 'Selection' ? Discuss the various steps in the selection procedure. 10
- OR
3. 'Human Resource Development' ? Explain its importance. 10
- OR
4. 'Performance Appraisal' ? Describe its merits. 10
- OR
5. 'Leadership' ? Discuss briefly various styles of leadership. 10
- OR
6. 'Motivation'. Explain Maslow's 'Theory of Motivation'. 10
- OR
7. 'Human Resource Accounting' ? Explain its advantages and limitations. 10
- OR
8. 'Human Resource Audit' ? Discuss its scope. 10
10. Write short notes on any two of the following :-
- (a) Sources of Recruitment
  - (b) Types of Interviews
  - (c) Employee Morale
  - (d) Team Building.

OR

Read the following case and answer the question given below :-

R. K. Associates – one of the major accounting firms – provides accounting, auditing and tax services. Majority of its employees are Chartered Accountants. The company has ambitious plans for expansion in view of boom in consultancy industry. Company's policy is promoting within the firm. Therefore, company invests heavily on training of employees. Most of its employees are trained through company's training colleges. Majority of training investment of the company is on technical and procedural training. However, R. K. Associates has problem in attracting dynamic and energetic graduates from Colleges and Universities. This situation discourages clients to continue approaching of new clients with R. K. Associates. This situation to some extent is due to the 'fast in, fast out' style. Employees of the company gradually learn to interpret the client needs and interpersonal skills.

The training colleges, therefore, suggested to provide training in interpersonal skills. The senior managers of the company feel that much investment in training is unnecessary as some of the trained employees join other organisations.

Questions :

1. What is the role of training in the development of an organisation ?
2. Will training correct the problem of interpersonal relations ? How ? Suggest measures for the retention of employees.

87

Economy

Feb. 2013-52

Con. 235-13.

(REVISED COURSE-OLD PATTERN)

JS-23

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

- N. B. : (1) Attempt any five questions, with a minimum of two questions from each section.
 (2) Figures to the right indicate full marks.
 (3) Answers to both sections should be written in the same answer book.

Section I

1. Describe briefly the assets and liabilities of commercial banks and explain the trade off between the objectives of liquidity and profitability. (13) 20
2. (a) Discuss the recent changes in Reserve Bank of India's monetary management. 10
 (b) Explain the different models of microfinance in India. (7) (7) 10
3. Explain the following :-
 (a) Constituents of the organised segment of Indian money market. 10
 (b) Significance of capital market in economic development. 10
4. Write notes on any two of the following :- 20
 (a) New technology in banking in India (7)
 (b) Composite credit (7)
 (c) Role of SEBI
 (d) Derivatives market.

Section II

5. (a) Discuss the causes of increase in public expenditure in India in recent times. 10
 (b) Describe the burden of external public debt. 10
6. Explain the following :-
 (a) Gains from international trade. (7) 10
 (b) Functions of World Trade Organisation. (7) 10
7. (a) Explain the determination of equilibrium exchange rate. (7) 10
 (b) Discuss the functions of foreign exchange market. (5) 10
8. Write notes on any two of the following :- 20
 (a) Sources of public revenue
 (b) Concepts of deficits
 (c) Causes of disequilibrium in balance of payments.
 (d) Reserve Bank of India and exchange rate management.

[TURN OVER]

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम)-(जुना आकृतीबंध)

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा, प्रत्येक विभागातून किमान दोन प्रश्न सोडवा.
(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(३) दोन्ही विभागातील उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग १

१. व्यापारी बँकांच्या मत्ता आणि देयता यांचे थोडक्यात वर्णन करा आणि रोखता व लाभता या बँकेच्या उद्दिष्टांतील सममूल्यन स्पष्ट करा. २०
२. (अ) रिझर्व्ह बँकेच्या मौद्रिक व्यवस्थापनातील अलीकडील बदलांची चर्चा करा. १०
(ब) भारतातील सूक्ष्म वित्ताची विविध प्रतिमाने स्पष्ट करा. १०
३. स्पष्ट करा : १०
  - (अ) भारतीय नाणेबाजाराच्या संघटित भागाचे घटक. १०
  - (ब) आर्थिक विकासातील भांडवल बाजाराचे महत्त्व. १०
४. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :- २०
  - (अ) भारतीय बँकांतील नवीन तंत्रज्ञान
  - (ब) संमिश्र पतपुरवठा
  - (क) सेबीची भूमिका
  - (ड) अनुजात पत्रांचा बाजार.

विभाग २

५. (अ) अलीकडील काळात भारतातील सार्वजनिक खर्च वाढण्याच्या कारणांची चर्चा करा. १०
(ब) बाह्य सार्वजनिक कर्जाच्या भाराचे वर्णन करा. १०
६. स्पष्ट करा :- १०
  - (अ) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे लाभ. १०
  - (ब) जागतिक व्यापारी संघटनेची कार्ये. १०
७. (अ) समतोल विनिमय दराची निश्चिती स्पष्ट करा. १०
(ब) विदेशी विनिमय बाजाराच्या कार्याची चर्चा करा. १०
८. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :- २०
  - (अ) सार्वजनिक महसूलाचे स्रोत
  - (ब) तूटीच्या संकल्पना
  - (क) व्यवहारशेषातील असमतोलाची कारणे
  - (ड) भारतीय रिझर्व्ह बँक आणि विनिमय दर व्यवस्थापन.

Con. 1779(a) & (b)-13. (REVISED COURSE - OLD PATTERN)

[JS-2507-08]

For Regular Students]

(2½ Hours)

[Total Marks : 80]

For IDOL Students]

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

- N. B. : (1) All questions are compulsory.
(2) Regular Students enrolled prior to academic year 2011-12 only should answer Section I of 80 marks in 2½ hours.
(3) IDOL and Other Students should answer both the Sections within 3 hours for 100 marks.

Section I

1. Explain briefly the following terms (any eight) :- 16
(a) Product Research (g) Consumer Panel
(b) Motivation Research (h) Garbage Analysis
(c) Secondary Data (i) Telephone Survey
(d) Test Marketing (j) Shop Audit
(e) Oral Report (k) Editing.
(f) Analysis of Data
2. Answer any two of the following :- 16
(a) Explain the limitations of Marketing Research.
(b) What is Marketing Information System ? Explain its Components.
(c) Discuss the scope of Marketing Research.
3. Answer any two of the following :- 16
(a) Explain the nature of Consumer Research.
(b) Discuss the merits and demerits of Primary Data.
(c) What is questionnaire ? What are the essentials of a good questionnaire ?
4. Answer any two of the following :- 16
(a) What is Sampling ? Explain any three methods of sampling.
(b) Distinguish between Hand Tabulation and Machine Tabulation.
(c) Explain the contents of Research Report.
5. Answer any two of the following :- 16
(a) Discuss the merits of professional agencies in Marketing Research.
(b) Explain the factors that contribute to growth of rural markets in India.
(c) Describe the future of Marketing Research in India

Section II

(For IDOL and Other Students Only)

6. Write short notes on any four of the following :- 20
(a) Observation Method (d) Data Classification
(b) Advertising Research (e) Trade Marks and Brands
(c) Qualities of a good field investigators (f) ORG.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)

(सुधारित अभ्यासक्रम - जुना आकृतीबंध)

नियमित विद्यार्थ्यांसाठी]

(२½ तास)

(एकूण गुण : ८०)

दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी]

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

सूचना : (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(२) शैक्षणिक वर्ष २०११-१२ पूर्वी प्रवेश घेतलेल्या नियमित विद्यार्थ्यांनी ८० गुणांचा, विभाग १ फक्त २½ तासांमध्ये सोडवावा.

(३) दूर व मुक्त अध्ययन संस्था व इतर विद्यार्थ्यांनी दोन्ही विभाग १०० गुण ३ तासांमध्ये सोडवावेत.

विभाग १

१. खालीलपैकी कोणत्याही आठ संज्ञा थोडक्यात स्पष्ट करा :-

१६

(अ) वस्तू संशोधन	(ग) ग्राहक समूह
(ब) प्रेरणा संशोधन	(ह) कचरा विश्लेषण
(क) दुय्यम माहिती	(घ) दूरध्वनी सर्व्हेक्षण
(ड) चाचणी विपणन	(ज) दुकान तपासणी
(इ) तोंडी अहवाल	(झ) संकलन.
(फ) माहिती विश्लेषण	

Cc
F
F

२. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :-

१६

- (अ) विपणन संशोधनाच्या मर्यादा लिहा.
 (ब) विपणन माहिती पध्दत म्हणजे काय ? विपणन माहिती पध्दतीचे घटक स्पष्ट करा.
 (क) विपणन संशोधनाच्या व्याप्तीची थोडक्यात चर्चा करा.

३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :-

१६

- (अ) ग्राहक संशोधनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
 (ब) प्राथमिक माहितीचे गुण आणि दोष स्पष्ट करा.
 (क) प्रश्नावली म्हणजे काय ? आदर्श प्रश्नावली तयार करताना कोणत्या आवश्यक बाबी विचारात घ्याव्या लागतात ?

४. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :-

१६

- (अ) नमुना निवड म्हणजे काय ते सांगून, नमुना निवडीच्या कोणत्याही तीन पध्दती स्पष्ट करा.
 (ब) हस्त सारणीकरण व यांत्रिकी सारणीकरण यातील फरक स्पष्ट करा.
 (क) संशोधन अहवालातील मुद्दे विशद करा.

५. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :-

- (अ) विपणन संशोधनाच्या दृष्टीने व्यावसायिक संस्थांचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- (ब) ग्रामीण बाजारपेठ विकसित होण्यामागील कारणे स्पष्ट करा.
- (क) विपणन संशोधनाच्या भारतातील भवितव्याची चर्चा करा.

विभाग २

(फक्त दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी)

६. खालीलपैकी कोणत्याही चारावर टिपा लिहा :-

२०

- (अ) निरीक्षण पद्धती
- (ब) जाहिरात संशोधन
- (क) चांगल्या क्षेत्र अन्वेषकाच्या अंगचे गुण
- (ड) माहितीचे वर्गीकरण
- (इ) व्यापारचिन्ह व मुद्रा/बोधचिन्ह
- (फ) ओ.आर.जी.

Con. 1779 (b)-13.

(OLD COURSE)

JS-2508

For Regular Students]

(2½ Hours)

[Total Marks : 80

For IDOL Students]

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N. B. : (1) All questions are compulsory.
 (2) Regular Students enrolled prior to academic year 2010-11 only should answer only Section I of 80 marks in 2½ hours.
 (3) IDOL and Other Students should answer both the Sections within 3 hours for 100 marks.

Section I

1. Explain briefly the following terms (any eight) :-

16

- (a) Trade Mark
- (b) Product Research
- (c) Sample
- (d) Group Interview
- (e) Sales Research
- (f) Internal Records
- (g) Unstructured Interview
- (h) Brand
- (i) Secondary Data
- (j) Footnotes
- (k) Dealer Survey.

2. Answer any two of the following :-

16

- (a) Explain the merits of marketing research
- (b) Discuss the importance of marketing information system
- (c) Explain the distinct areas of sales research.

[TURN OVER

3. Answer any two of the following :-

- (a) Explain the need for consumer research.
- (b) Discuss the merits of telephonic interview.
- (c) What are the merits and demerits of secondary data ?

16

4. Answer any two of the following :-

- (a) What is sampling ? Explain the essentials of a good sample.
- (b) Explain the essentials of a good questionnaire.
- (c) What are the different types of research report ?

16

5. Answer any two of the following :-

- (a) What are the merits of professional agencies in Marketing Research ?
- (b) What are the factors contributing to the growth of Indian Rural Markets ?
- (c) Write a note on professional ethics in Marketing Research.

Section II (For IDOL and Other Students Only)

6. Write short notes on any four of the following :-

20

- (a) Mail Interview
- (b) Types of Questions in a Questionnaire
- (c) Machine Tabulation
- (d) Exploratory Research
- (e) Data Processing
- (f) Consumer Panel.

(मराठी रूपांतर)

(जुना अभ्यासक्रम)

नियमित विद्यार्थ्यांसाठी]

(२ १/२ तास)

(एकूण गुण : ८०)

दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी]

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.

(२) शैक्षणिक वर्ष २०१०-११ पूर्वी प्रवेश घेतलेल्या नियमित विद्यार्थ्यांनी ८० गुणांचा, विभाग १ फक्त २ १/२ तासांत सोडवावा.

(३) दूर व मुक्त अध्ययन संस्था व इतर विद्यार्थ्यांनी दोन्ही विभाग १०० गुण ३ तासांमध्ये सोडवावेत.

विभाग १

१. खालील संज्ञांचा अर्थ थोडक्यात स्पष्ट करा (कोणत्याही आठ) :-

१६

- (अ) व्यापार चिन्ह
- (ब) वस्तू संशोधन
- (क) नमुना
- (ड) सामूहिक मुलाखत
- (इ) विक्री संशोधन
- (फ) अंतर्गत नोंदी
- (ग) असंरचित मुलाखत
- (ह) बोधचिन्ह
- (य) दुय्यम माहिती
- (ज) तळटीप
- (झ) विक्रेता सर्वेक्षण

२. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :-

- (अ) विपणन संशोधनाचे फायदे विशद करा.
- (ब) विपणन माहिती पद्धतीचे महत्त्व सांगा.
- (क) विक्री संशोधनाचे विविध क्षेत्र विशद करा.

३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :-

- (अ) ग्राहक संशोधनाची गरज स्पष्ट करा.
- (ब) दूरध्वनीद्वारे मुलाखतीच्या फायद्यांची चर्चा करा.
- (क) दुप्यम माहितीचे गुण-दोष सांगा.

४. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :-

- (अ) नमुना निवड म्हणजे काय ? चांगल्या नमुना निवडीच्या आवश्यक बाबी स्पष्ट करा.
- (ब) चांगल्या प्रश्नावलीच्या आवश्यक बाबी स्पष्ट करा.
- (क) संशोधन अहवालाचे विविध प्रकार कोणते ते सांगा.

५. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :-

- (अ) विपणन संशोधनाच्या दृष्टीकोनातून व्यावसायिक संस्थांचे महत्त्व विशद करा.
- (ब) भारतीय ग्रामीण बाजारपेठांच्या वाढीस जबाबदार ठरलेले घटक कोणते ते स्पष्ट करा.
- (क) विपणन संशोधनातील नीतिमुल्यांविषयी टिप्पणी लिहा.

विभाग २

(फक्त दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी)

६. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टिपा लिहा :-

- (अ) टपालाद्वारे सर्वेक्षण
- (ब) प्रश्नांचे प्रकार (प्रश्नावलीतील)
- (क) यांत्रिकी सारणीकरण
- (ड) नाविन्यात्मक संशोधन
- (इ) माहितीवरील प्रक्रिया
- (फ) ग्राहक समूह.

The first part of the paper discusses the importance of the study and the objectives of the research. It then proceeds to a literature review, where the author discusses the work of other researchers in the field. The next section is the methodology, where the author describes the methods used to collect and analyze the data. This is followed by the results section, where the author presents the findings of the study. The final section is the conclusion, where the author summarizes the main points of the study and discusses the implications of the findings.

(2½ Hours)

[Total Marks : 80

(3 Hours)

[Total Marks : 100

N.B. (1) The Revised Course (Old Pattern) is applicable to the Regular College Students enrolled during the Academic Year 2006-07 to Academic Year 2010-11. They shall attempt Section I and Section II carrying 80 marks. The duration of the paper is 2½ hours for such students (Section III shall not be attempted by such students).

The Revised Course (Old Pattern) is also applicable to the Regular Students Enrolled during the Academic Year 2005-06 or earlier and all the IDOL students. They shall attempt Section I, II and III for 100 marks. The duration of the paper is 3 hours for such students.

- (2) Question No. 1 and Question No. 2 are compulsory. Attempt any one question from question No. 3 to 5 from Section I.
- (3) All questions in Section II and Section III are compulsory.
- (4) Figures to the right indicate full marks.
- (5) Answers to all the sections shall be written in the same answer book.

Section I

1. Mr. Prateek a severally handicapped person (86%), is the proprietor of PK and Co. 16 Following is the Profit and Loss Account for the year ended 31st March, 2012 :—

	₹		₹
To Salaries	2,85,200	By Gross Profit	10,38,200
To Conveyance	66,100	By Interest Accrued	12,500
To General Expenses	45,950	on National Savings	
To Interest paid	1,16,100	Certificates (NSC's)	
To MVAT	46,250	By Gift from friend	51,000
To Advertisement	31,000	By Duty drawback received	1,28,300
To Provision for bad and doubtful debts	15,000		
To Contribution to PPF	60,000		
To Depreciation	45,000		
To Donation	5,000		
To Net Profit	5,14,400		
Total	12,30,000	Total	12,30,000

Additional Information :—

- (a) Depreciation charged is found to be in excess by ₹ 6,000 as per the Income Tax laws.
  - (b) Advertisement expenses of ₹31,000 are paid in cash to M/s. Bright Advertisers.
  - (c) General expenses include ₹7,500, being medical expenses incurred for Mr. Prateek.
  - (d) MVAT include ₹15,000 paid towards penalty for delay in filing of returns.
- Compute the net taxable Income of Mr. Prateek for Assessment Year 2012-13.

[TURN OVER

2. Rewrite the following sentences by selecting the correct option :—

- (i) Entertainment allowance in case of Government employee is _____.
  - Fully exempt
  - Fully taxable
  - Deductible upto certain limits mentioned in sec. 16(ii)
- (ii) Nagpur University is assessable under the Income Tax as _____.
  - A local authority
  - An Artificial Juridical person
  - An Individual
- (iii) Maya limited is an Indian Company. The entire control and management of its affairs is situated outside India, Maya Ltd. shall be _____.
  - Resident in India
  - Non resident in India
  - Not ordinarily resident in India
- (iv) Which of the following tax is disallowed while computing the business income _____.
  - Sales Tax
  - Income Tax
  - Service Tax
- (v) Capital gain arises from the transfer of _____.
  - Any asset
  - Any fixed asset
  - Any capital asset
- (vi) Share of Income received by a member of HUF is _____.
  - Fully exempt
  - Fully taxable
  - 50% taxable

(b) Match the following columns and rewrite the statement :—

Column 'A'

- Dividend from Domestic company
- Depreciation
- Housing loan repayment
- Salary received from government by member of Legislative Assembly (MLA)
- Darjeeling sports club
- Uncommuted pension

Column 'B'

- Allowable u/s 80C
- Association of persons
- Firm
- Allowable as business expenses
- Exempt from Tax
- Taxable as other sources
- Taxable as salary income
- Allowable U/s 80 D

Con. 841-JS-2432-13.

3

3. Mr. Shekhar Pai, a Director of MICA Limited, gives you the following information for the year ended 31st March, 2012 :—

Particulars	Amount ₹
Basic Salary	4,80,000 per annum
Dearness Allowance	2,88,000 per annum
Ex-gratia received	1,20,000
Arrears of salary received (not taxed earlier)	30,000
House Rent Allowance (Exempt ₹40,000 per annum)	72,000 per annum
Club expenses of Mr. Shekhar Pai Paid by employer	7,500
Profession Tax deducted from salary	2,500 per annum
Provident fund deducted from salary	48,000 per annum

Other Information :—

- (a) During the year, he received the following —

- Fees for attending Board meetings ₹12,000
- Refund of Income Tax ₹17,800 (including interest of ₹2,200)

- (b) He had taken a loan from Bank of Maharashtra for higher education of his daughter, who is pursuing MBA course in Mumbai University, on which he paid interest of ₹52,000 during the year

Compute the taxable income of Mr. Shekhar Pai for the Assessment year 2012-13.

- 4 Mr. Rajesh More , gives you the following information for the year ended 31st March, 2012—

Particulars of owned house	House I ₹	House II ₹
Status	Self occupied	Let out
Fair Rent	4,00,000 per annum	2,40,000 per annum
Rent Received	—	2,50,000 per annum
Municipal Tax paid (including ₹5,000 for 2010-11)	—	25,000
Municipal Tax outstanding	35,000	—
Interest on Borrowed capital for construction of property (loans taken in 2006-07)		
— Paid during the year	28,000	22,000
— due but not paid	4,000	11,000

Other Information :—

- (a) During the year, he received following incomes —

- Winning from lottery ₹10,000
- Dividend from HDFC Mutual Fund ₹5,000

- (b) During the year, he paid ₹22,000 towards life Insurance Premium

- (c) During the year, he paid ₹17,000 by cheque for medical insurance for himself.

Compute the taxable income of Mr. Rajesh More for the Assessment year 2012-13.

[TURN OVER

Q.41-JS-2432-13.

4

- (a) Ms. Aarti, an Indian citizen, went for employment to Dubai on 1st April, 2005 and since then came to India for the first time on 1st July, 2011 and left India for Dubai on 15th December, 2011. Determine her residential status for the Assessment year 2012-13.
- (b) Mr. Shivji purchased a residential house for ₹15,00,000 on 18-07-2009. He paid ₹15,000 towards Brokerage and ₹35,000 towards stamp duty and Registration on the same date. He paid ₹1,00,000 as cost of improvement of this house on 21-07-2010. He sold this house for ₹35,00,000 on 09-02-2012 on which he paid Brokerage @2% of sale value. Compute his capital gains chargeable to tax for the Assessment year 2012-13. The cost inflation index is – F.Y. 2009-10 = 632, F.Y. 2010-11 = 711, F.Y. 2011-12 = 785.

Section II

6. State with reasons whether the following activities are part of taxable services or not –
- Fees received by a practicing chartered accountant for providing valuation services to NABARD
  - Job work done for cutting and polishing diamonds
  - Fees charged by a commercial training institute for coaching in chess
  - Renting of marriage hall for marriage function
  - Works contract services for construction of a bridge.

OR

6. (a) Choose the correct option and rewrite the statement :—
- Service tax is applicable to _____.
    - Whole of India
    - Whole of India except Jammu and Kashmir
    - Maharashtra state only
  - For a service provider constituted as a partnership firm, payment of service tax has to be made _____.
    - monthly
    - quarterly
    - half yearly
  - Practising chartered accountant's services became taxable w.e.f. _____.
    - 1 July, 1994
    - 1 July, 1997
    - 16 Oct, 1998
  - Penalty for filing return of service tax late by 16 days is _____.
    - ₹500
    - ₹1,000
    - ₹1,000 plus ₹100 per day upto maximum of ₹20,000
  - Non-statutory services provided by the State Government are _____.
    - Fully taxable
    - Partly taxable

(b) Match the columns and rewrite the statement :—

Column 'A'

- Registration under service tax law
- Return of service tax
- Commission on sale of poultry
- Supply of food by mandap keeper
- Re-insurance commission

Column 'B'

- abatement available
- taxable
- abatement not available
- not taxable
- Composition scheme
- ST 1
- ST 3
- Turnover exceeds Rs. 10,00,000

7 Ms Deepali Devare has rented out immovable properties. She gives you following 10 information for April 2012 :—

Particulars	Amount ₹
1. Rent from residential complex	6,00,000
2. Rent from letting out a vacant plot of land for industrial use	1,50,000
3. Rent for letting out a hostel for working women	60,000
4. Rent from letting out office to State Bank of India	1,00,000
5. Rent from letting out a commercial property in Srinagar	2,00,000
6. Rent from sub-letting a tenanted property for commercial use	3,00,000
7. Rent from letting out an ice factory to Fishermans co-operative society	80,000
8. Rent from letting out office to foreign diplomatic mission	1,60,000
9. Rent from letting out warehouse	70,000

Calculate the value of taxable services under service tax laws.

OR

7. Ms. Fulmati Fatarfekar, a works contractor, gives you following information for works 10 contract executed in April, 2012 :—

Particulars	Amount ₹
1. Labour charges for execution of the works	5,00,000
2. Charges for planning and designing	1,00,000
3. Charges for obtaining government clearances	50,000
4. Charges for hire of machinery	80,000
5. Cost of consumables such as water, electricity	70,000
6. Value of goods transferred during execution of works contract	2,00,000
7. VAT on above goods	25,000
8. Amount paid to sub-contractors for labour charges	1,60,000
9. Value of materials supplied by the customer	2,40,000

Calculate the value of taxable services under the service tax laws assuming that she has not opted for composition scheme.

[TURN OVER

Explain with reasons whether the following are 'Dealers' as per the provisions of MVAT Act, 2002 -

- (a) An artist
- (b) An Insurance company
- (c) An Air transport company
- (d) An Advertising agency
- (e) An auctioneer.

OR

8. Choose the correct option and rewrite the statement :—

10

- (1) A dealer sells machine manufactured by him at ₹10,000 per unit. He charges excise duty of ₹1,000, delivery charges ₹ 500 and installation charges of ₹300. The sale price under MVAT is _____.
  - ₹ 11,800
  - ₹ 11,500
  - ₹ 11,000
- (2) A rate of VAT depends upon _____.
  - type of goods
  - type of dealer
  - the turnover of sales of the dealer
- (3) Set off or refund is allowed in respect of purchases made _____.
  - both from outside as well as inside the state
  - only within state
  - none of the above
- (4) Stock transfer of schedule E goods from the state to outside state is liable for tax under MVAT as _____.
  - 12.5%
  - 2%
  - Nil %
- (5) A retailer who opted for composition scheme has sales of ₹10,00,000 and purchases from unregistered dealer ₹7,00,000. The tax payable under composition is _____.
  - ₹ 80,000
  - ₹ 24,000
  - ₹ Nil
- (6) Taxable sales for the purpose of registration includes _____.
  - Sale of schedule A goods
  - Exports of schedule E goods
  - None of the above
- (7) A dealer is considered to be in business of retail sale, if his turnover of sales consist of sale made to the persons who are not dealers to the extent _____.
  - 9/10th of turnover of sales
  - 3/4th of turnover of sales
  - None of the above

Con. 841-JS-2432-13.

7

(8) A machinery is sold at ₹10,000 per unit and packing and forwarding charges of ₹2,000 and installation charges of ₹5,000 are charged separately the sale price under MVAT is _____.

- ₹ 10,000
- ₹ 12,000
- ₹ 17,000

(9) Dealer under MVAT includes _____.

- State Government
- Mumbai Gymkhana – the club
- Both of the above

(10) In respect of following purchase of goods set off is not available _____.

- Purchase of trade mark
- Purchase of import licence
- Software package for dealer in software

9. M/s. Amitabh and Co. commenced business on 19-3-2012 from the following particulars regarding purchases and sales transactions, find out from which date they will be liable for registration and to pay tax as per the provisions of MVAT Act, 2002. Give reasons.

Date	Purchases			Sales		
	Out of State	Within State		Exports	Local Sale	
	Taxable ₹	Taxable ₹	Taxfree ₹	₹	Taxable ₹	Taxfree ₹
19-3-12	7,000	12,000	16,000	—	7000	15,000
20-3-12	6,000	8,000	12,000	5,000	7,000	10,000
28-3-12	4,000	5,000	10,000	12,000	10,000	18,000
31-3-12	8,000	5,000	18,000	6,000	4,000	4000
3-4-12	16,000	20,000	8,000	5,000	4000	20,000
4-4-12	5,000	4,000	12,000	—	500	28,000
10-4-12	4,000	8,000	14,000	6,000	4,500	16,000
12-4-12	5,000	20,000	10,000	3,000	7,000	16,000
15-4-12	10,000	18,000	8,000	10,000	6,000	10,000

OR

9. Mr. Sanjay is a manufacturer. His purchases and sales for January, 2012 are as under – 10

Purchases (inclusive of VAT) ₹

Schedule C goods	—	Raw materials	78,75,000
E goods	—	Components	15,75,000
E goods	—	Machinery	11,25,000
A goods	—	Raw materials	1,50,000

Sales (exclusive of VAT)

Schedule E goods	(Local)	50,00,000
Sale out of Maharashtra		5,00,000
Labour charges received		2,00,000

Balance on 1st January, 2012 in VAT credit receivable account was ₹68,000 out of which ₹50,000 was refunded during the month.

Calculate tax liability under MVAT, Act, 2002 of Mr. Sanjay.

[TURN OVER

Cba. 12-2022-13.

8

Section III

10. The following information provided by Ms. Saraswati, compute her taxable income for the assessment year 2012-13 12

Particulars	Amount ₹
Interest on Refund of Income Tax	3,000
Rent received for use of vacant land	5,000
Interest received on post office time deposit	4,000
Income from betting on cricket match	10,000
Interest received on loans advanced	8,000
Gift received from married sister	60,000
Director sitting fees	2,000
Dividend from Foreign company	12,000
Family Pension Received	60,000
Income from Agricultural Land in Gujarat	15,000
Amount withdrawn from National Savings Scheme (NSS) [net] (TDS ₹ 5,000)	20,000

OR

11. Mr. Drake, an Australian citizen, came to India for the first time on 1st April, 2007 and started a business in India. Thereafter, he went out of India on 1st April, 2011 and returned to India on 1st January, 2012. Determine his residential status for Assessment Year 2012-13. 12

11. Answer any four of the following with reference to the Assessment year 2012-13, giving answers in brief wherever necessary – 8

- Mr. Shreedhar paid ₹65,000 on medical treatment of a handicapped dependent brother (50% disability). He wants to claim a deduction of ₹65,000 from his income. Is his claim right?
- Miss Ketki received ₹60,000 as salary from a firm in which she is a partner. She wants to treat the said income under the head 'salaries'. Is her claim right?
- Mr. Balwant received a compensation of ₹20 lacs from State Government on compulsory acquisition of his land. He claims that the said transaction is not a transfer for the purpose of capital gains. Is his claim right?
- Mr. Shirish, an Indian citizen, went out of India for the first time to visit his brother in USA on 1st August, 2011 and came back only on 1st March, 2012. He claims that he is non-resident during the year. Is his claim right?
- Mr. Kumar, a businessman, paid ₹24,000 in cash as labour charges in a single payment. He claims the amount is deductible in computation of business income. Is he correct?
- Mr. Amol sold motor car during the year, which was used by him in carrying on his business for last five years. He wants to claim the asset as long term for computation of capital gains. Is his claim right?

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम : जुना आकृतीबंध)
(२ ½ तास)
(३ तास)

[एकूण गुण : ८०
[एकूण गुण : १००

- सूचना : (१) शैक्षणिक वर्ष २००६-०७ ते २०१०-११ च्या दरम्यान महाविद्यालयात प्रवेश घेतलेल्या नियमित विद्यार्थ्यांसाठी सुधारित अभ्यासक्रम लागू आहे. अशा विद्यार्थ्यांनी फक्त विभाग १ व २ या मधील प्रश्न सोडवावयाचे आहेत. एकूण गुण ८० असून वेळ २ ½ तास आहे. (विभाग ३ अशा विद्यार्थ्यांसाठी नाही). शैक्षणिक वर्ष २००५-०६ या वर्षी किंवा त्याआधी महाविद्यालयात प्रवेश घेतलेल्या नियमित विद्यार्थ्यांसाठी आणि सर्व दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या (आय.डी.ओ.एल) विद्यार्थ्यांसाठी सुध्दा सुधारित अभ्यासक्रम (जुना आकृतीबंध) लागू आहे. अशा विद्यार्थ्यांनी विभाग १, २ आणि ३ मधील प्रश्न सोडवावयाचे आहेत. एकूण गुण १०० असून वेळ ३ तास आहे.
- (२) विभाग १ मधील प्रश्न क्र १ आणि प्रश्न क्र २ अनिवार्य आहेत. प्रश्न ३ ते ५ पैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवावा.
- (३) विभाग २ आणि ३ मधील सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
- (४) उजव्या बाजूला दिलेले अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (५) सर्व विभागाची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.
- (६) मराठी रूपांतरात कोणतीही अडचण असल्यास मूळ इंग्रजी उत्तरपत्रिका ग्राह्य घरावी.

विभाग १

१. पी के आणि कं. चे मालक श्री प्रतीक अपंग आहेत (८६ % अपंगत्व). ३१ मार्च, २०१२ रोजी संपलेल्या १६ वर्षांकरिता त्यांचे नफातोटा पत्रक पुढीलप्रमाणे आहे :-

	₹		₹
वेतन	२,८५,२००	ढोबळ नफा	१०,३८,२००
गाडीभाडे	६६,१००	राष्ट्रीय बचत योजनेपोटी जमा व्याज	१२,५००
सर्वसाधारण खर्च	४५,९५०	मित्राकडून भेट मिळाली	५१,०००
व्याज भरले	१,१६,१००	आयातकर परतावा मिळाला	१,२८,३००
महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर	४६,२५०		
जाहिरात खर्च	३१,०००		
बुडीत खाते तरतूद	१५,०००		
सार्वजनिक भविष्य निर्वाह निधीत भरले	६०,०००		
घसारा	४५,०००		
देणगी	५,०००		
निव्वळ नफा	५,१४,४००		
एकूण	१२,३०,०००	एकूण	१२,३०,०००

इतर माहिती -

- (अ) नफातोटा पत्रकातील घसारा आयकर नियमानुसारच्या घसान्यापेक्षा ₹ ६,००० नी जास्त आहे.
- (ब) जाहिरात खर्च रोखीने केला आहे.
- (क) सर्वसाधारण खर्चांमध्ये प्रतीकनी स्वतःवर केलेला ₹ ७,५०० चा वैद्यकीय खर्च समाविष्ट आहे.
- (ड) महाराष्ट्र मूल्यवर्धित करामध्ये करविवरण पत्र उशिरा भरल्यामुळे लावलेल्या ₹ १५,००० च्या दंडाचा समावेश आहे.

करनिर्धारण वर्ष २०१२-१३ करिता प्रतीक यांचे करपात्र उत्पन्न निश्चित करा.

[TURN OVER

२. (अ) योग्य पर्याय निवडून पूर्ण विधान पुन्हा लिहा :-

(१) सरकारी कर्मचाऱ्यांकरिता मनोरंजन भत्ता —

- कर्ममुक्त असतो
- करपात्र असतो
- कलम १६(२) च्या तरतुदीनुसार वजावटीस पात्र असतो

(२) नागपूर विद्यापीठ आयकर कायदानुसार व्यक्ती म्हणून गणली जाईल, ती म्हणजे —

- मानव (इंडिविज्युअल)
- स्थानिक स्वराज्यसंस्था (लोकल अथॉरिटी)
- कायदेशीर कृत्रिम व्यक्ती

(३) माया लिमिटेड भारतीय कंपनी असून तिचा कारभार आणि व्यवस्थापन पूर्णपणे भारताबाहेर आहे. माया लिमिटेडचा निवासी दर्जा असेल —

- सामान्य निवासी
- अनिवासी
- सामान्य निवासी नसलेली

(४) यापैकी कुठला कर आयकर वजावटीस पात्र नाही —

- विक्री कर
- आयकर
- सेवाकर

(५) भांडवली नफा ज्या मालमतेच्या हस्तांतरातून होतो ती म्हणजे —

- कुठलीही मालमत्ता
- स्थिर मालमत्ता
- भांडवली मालमत्ता

(६) हिंदू अविभक्त कुटुंबाकडून सभासदास मिळालेले उत्पन्न असेल —

- पूर्णतः कर्ममुक्त
- पूर्णतः करपात्र
- ५०% करपात्र

(ब) जोड्या जुळवा व पूर्ण विधान पुन्हा लिहा :-

अ

- भारतीय कंपनीचा लाभांश
- घसारा
- गृहकर्ज फेडले
- आमदाराचे सरकारी वेतन
- दार्जिलिंग स्पोर्ट्स क्लब
- अप्रदत्त (uncommuted) निवृत्तीवेतन

ब

- कलम ८० क नुसार वजावटीस पात्र
- व्यक्तीचा समूह
- भागीदारी संस्था
- व्यवसायापासूनच्या उत्पन्नातून वजावटीस पात्र
- कर्ममुक्त
- इतर उत्पन्न म्हणून करपात्र
- वेतन म्हणून करपात्र
- कलम ८० ड नुसार वजावटीस पात्र

३. श्री. शेखर पै मायका लिमिटेड या कंपनीचे संचालक आहेत. ३१ मार्च, २०१२ रोजी संपलेल्या वर्षाकरिता ते १२ तुम्हांला खालील माहित देत आहेत —

तपशील	₹
मूळ वेतन (वार्षिक)	४,८०,०००
महागाई भत्ता (वार्षिक)	२,८८,०००
सानुग्रह अनुदान मिळाले	१,२०,०००
वेतन थकबाकी मिळाली (ज्यावर पूर्वी आयकर आकारणी झालेली नाही)	३०,०००
घरभाडे भत्ता (वार्षिक) (करमुक्त ₹ ४०,००० वार्षिक)	७२,०००
मालकाने भरलेला श्री. शेखर पै यांचा क्लब खर्च	७,५००
पगारातून कापलेला व्यवसाय कर (वार्षिक)	२,५००
पगारातून कापलेल्या भविष्य निर्वाह निधिची जमा (वार्षिक)	४८,०००

इतर माहिती -

(अ) चालू वर्षात त्यांना खालील उत्पन्न मिळाले :-

— संचालक सभेच्या उपस्थितीसाठीची फी ₹ १२,०००

— आयकर परतावा ₹ १७,८०० (₹ २,२०० च्या व्याजासहित)

(ब) त्यांनी त्यांच्या मुलीसाठी मुंबई विद्यापीठाच्या एम.बी.ए. पदवी अभ्यासक्रमाकरिता बँक ऑफ महाराष्ट्र कडून कर्ज घेतले होते. त्या कर्जावरील व्याजापोटी त्यांनी चालू वर्षात ₹ ५२,००० भरले.

कर निर्धारण वर्ष २०१२-२०१३ करिता त्यांचे करपात्र उत्पन्न निश्चित करा.

४. श्री. राजेश मोरे तुम्हाला ३१ मार्च, २०१२ रोजी संपलेल्या वर्षाकरिता खालील माहिती देत आहेत — १२

त्यांच्या मालकीच्या घरासंबंधी माहिती	घर १ स्वतःचे वास्तव्य ₹	घर २ भाड्याने दिलेले ₹
सुयोग्य भाडे (वार्षिक)	४,००,०००	२,४०,०००
भाडे मिळाले (वार्षिक)	—	२,५०,०००
नगरपालिका कर :		
— भरला (वर्ष २०१०-११ साठीच्या ₹ ५,००० सहित)	—	२५,०००
— न भरलेला	३५,०००	—
घरबांधणीसाठी घेतलेल्या कर्जावरील व्याज : (दोन्ही कर्जे २००६-०७ मध्ये घेतली)		
— चालू वर्षात भरले ₹ २८,०००	२८,०००	२२,०००
— देय परंतु न भरलेले	४,०००	११,०००

इतर माहिती -

(अ) चालू वर्षात त्यांना खालील उत्पन्न मिळाले.

— लॉटरीमध्ये जिंकले ₹ १०,०००

— एच.डी.एफ.सी. म्युच्युअल फंडाकडून लाभांश ₹ ५,०००

(ब) चालू वर्षात त्यांनी आयुर्विम्याचा हप्ता ₹ २२,००० भरला.

(क) चालू वर्षात त्यांनी त्यांच्या वैद्यकीय विम्याचा हप्ता ₹ १७,००० धनादेशाने भरला.

कर निर्धारण वर्ष २०१२-२०१३ करिता त्यांचे करपात्र उत्पन्न निश्चित करा.

[TURN OVER

वित्तीय वार्षिक आरती नोकरीकरिता १ एप्रिल, २००५ रोजी दुबईला गेल्या. त्यानंतर त्या प्रथमच १ जुलै, २०११ रोजी भारतात आल्या व १५ डिसेंबर, २०११ रोजी पुन्हा दुबईला गेल्या.

कालांतराने वर्ष २०१२-१३ करिता त्यांचा निवासी दर्जा निश्चित करा.

(ब) श्री. शिवजी यांनी १८.७.२००९ ला घर विकत घेतले. त्याच दिवशी त्यांनी दलालीपोटी ₹ १५,००० व मध्यमूलक व नोंदणीकरता ₹ ३५,००० खर्च केले. २१.७.२०१० ला त्यांनी ₹ १,००,००० या घराची सुधारणा केली. १.२.२०१२ ला त्यांनी हे घर ₹ ३५,००,००० ला विकले व या विक्रीकरिता विक्रीकिंमतीवर २% दलाली दिली.

या निमित्त वर्ष २०१२-१३ करिता त्यांचा भांडवली नफा निश्चित करा.

विविध आर्थिक वर्षाकरिता भाववाढ निर्देशांक पुढीलप्रमाणे आहेत —

आर्थिक वर्ष	भाववाढ निर्देशांक
२००९-१०	६३२
२०१०-११	७११
२०११-१२	७८५

विभाग २

६. खालील व्यवहार संबंधित सेवांतर्गत करपात्र सेवांचा भाग आहेत की नाहीत हे सकारण लिहा —

- सनदी लेखापालास नाबार्डकडून मुल्यांकनाकरता मिळालेली फी
- हिन्यांचे कटाई व पॉलिशींगचे काम
- व्यवसाय प्रशिक्षण सेवा संस्थेने बुध्दीबळ शिकवण्यासाठी आकारलेली फी
- लग्नसमारंभाकरिता हॉल भाड्याने दिला
- पुल बांधण्याचे कंत्राट.

किंवा

६. (अ) योग्य पर्याय निवडून पूर्ण विधान पुन्हा लिहा :-

(१) सेवाकर कायदा लागू आहे तो प्रदेश म्हणजे —

- पूर्ण भारत
- जम्मू व कश्मिर वगळून पूर्ण भारत
- फक्त महाराष्ट्र राज्य

(२) भागीदारी संस्था म्हणून स्थापन झालेल्या सेवा पुरवठादारास सेवाकराचा भरणा दर —

- महिन्याला
- तीन महिन्यांनी
- वर्षाला

(३) सनदी लेखापाल सेवा ज्या दिवसापासून करपात्र झाली तो दिवस म्हणजे —

- १ जुलै, १९९४
- १ जुलै, १९९७
- १६ ऑक्टोबर, १९९८

(४) सेवाकर विवरण जर १६ दिवस उशिरा भरले असेल तर दंड भरावा लागेल —

- ₹ ५००
- ₹ १,०००
- ₹ १,००० अधिक ₹ १०० प्रतिदिवशी, परंतु कमाल ₹ २०,०००

(५) राज्य सरकारने कायदेशीर कामाव्यतिरिक्त पुरवलेल्या सेवा आहेत —

- पूर्णतः करपात्र
- अंशतः करपात्र
- पूर्णतः करमुक्त

(ब) जोड्या जुळवा व पूर्ण विधान पुन्हा लिहा :-

भाग अ

- सेवाकर कायदानुसार नोंदणी
- सेवाकराचा परतावा
- कॉबड्या विक्रीवर मिळालेली दलाली
- मंडप कंत्राटदाराने खाद्यपदार्थ दिले
- पुर्नविम्याची दलाली

भाग ब

- अबेटमेंट मिळेल
- करपात्र
- अबेटमेंट मिळणार नाही
- करमुक्त
- समायोजन पर्याय
- एस टी १
- एस टी ३
- उलाढाल १० लाखांपेक्षा अधिक

७. श्रीमती. दीपाली देवरे यांनी स्थावर मालमत्ता भाड्यांनी दिली आहे. एप्रिल, २०१२ करिता त्या तुम्हाला पुढील १० माहिती देत आहेत —

तपशील	₹
१. निवासी गृहसंकुलाचे भाडे	६,००,०००
२. मोकळा भूखंड औद्योगिक वापराकरिता दिल्याचे भाडे	१,५०,०००
३. काम करणाऱ्या महिलांच्या वसतीगृहाचे भाडे	६०,०००
४. भारतीय स्टेट बँकेकडून मिळालेले कार्यालय भाडे	१,००,०००
५. श्रीनगरमधील व्यावसायिक जागेचे भाडे	२,००,०००
६. भाडोत्री जागा व्यावसायिक वापराकरिता पोटभाड्याने दिल्याबद्दलचे भाडे	३,००,०००
७. मच्छिमार सहकारी संस्थेकडून मिळालेले बर्फाच्या कारखान्याचे भाडे	८०,०००
८. परराष्ट्रीय दुतावासाकडून मिळालेले ऑफिस भाडे	१,६०,०००
९. गोदामाचे भाडे	७०,०००

वरील माहितीवरून सेवाकर कायदानुसार करपात्र सेवेची रक्कम निश्चित करा.

किंवा

७. श्रीमती. फुलमती फातरफेकर या वर्क कंत्राटदार आहेत. एप्रिल, २०१२ करिता त्या तुम्हाला पुढील माहिती देत १० आहेत :-

तपशील	₹
१. वर्क कंत्राटासाठी मिळालेली मजुरी	५,००,०००
२. कामाची योजना व आराखडा बनवण्याची बिदागी	१,००,०००
३. सरकारी परवाने मिळवण्याची बिदागी	५०,०००
४. यंत्रसामग्रीचे भाडे	८०,०००
५. पाणी, वीज इत्यादी कन्सुमेबलची किंमत	७०,०००
६. वर्क कंत्राटखाली हस्तांतरित मालाची किंमत	२,००,०००
७. वरील मालावरचा मूल्यवर्धित कर	२५,०००
८. उपकंत्राटदारांना दिलेली मजुरी	१,६०,०००
९. गिन्हाईकाने पुरविलेल्या मालाची किंमत	२,४०,०००

श्रीमती फातरफेकर यांनी समायोजन पर्याय अवलंबला नाही असे गृहीत धरून सेवाकर कायदानुसार करपात्र सेवांची रक्कम निश्चित करा.

[TURN OVER

८. महाराष्ट्र मूल्य नियंत्रण कायदा, २००२ नुसार खालील व्यक्ती 'व्यापारी' आहेत किंवा नाहीत ते सकारण लिहा. १०

(अ) काराका	(ड) जाहिरात प्रतिनिधी
(ब) विमा कंपनी	(इ) लिलावदार.
(क) हवाई वहातूक कंपनी	

किंवा

८. (अ) कोणत्याही निम्न वाक्य पुन्हा पूर्ण लिहा :- १०

(१) एक व्यापारी स्वतः उत्पादित केलेली मशीनरी ₹ १०,००० प्रती नग या दराने विक्री करतो. त्याचे उत्पादन कर ₹ १,००० प्रति एकक, वहातूक खर्च ₹ ५०० प्रति एकक व जागी बसविण्याचा आकार ₹ ३०० प्रति एकक आहे. करपात्र विक्रीची किंमत असेल —

- ₹ ११,८००
- ₹ ११,५००
- ₹ ११,०००

(२) मूल्यवर्धित कराचा दर ज्यावर अवलंबून असतो —

- मालाचा प्रकार
- व्यापाऱ्याचा प्रकार
- व्यापाऱ्याची उलाढाल

(३) सेट ऑफ किंवा परतावा माल खरेदीवर मिळतो —

- दोन्ही, राज्याबाहेरील व राज्यातील खरेदी
- फक्त राज्यातील खरेदी
- वरीलपैकी कोणतीही नाही.

(४) परिशिष्ट 'ई' मधील माल जर राज्यातून राज्याबाहेर हस्तांतरण केला तर त्यावर मूल्यवर्धित कर भरावा लागेल —

- १२.५ %
- २ %
- काहीही नाही.

(५) एका किरकोळ व्यापाऱ्याने समायोजन योजनेचा अवलंब केलेला आहे. त्याची विक्री ₹ १०,००,००० असून अनौदीत व्यापाऱ्याकडून केलेली खरेदी ₹ ७,००,००० आहे. त्याला भरावा लागणारा समायोजन कर असेल —

- ₹ ८०,०००
- ₹ २४,०००
- काहीही नाही.

(६) नोंदणी करण्याकरिता करपात्र विक्रीत समावेश होतो —

- परिशिष्ट 'ए' मधील मालाची विक्री
- निर्यात-परिशिष्ट 'ई' मधील माल
- वरीलपैकी काहीही नाही.

(७) जी माणसे व्यापारी नाहीत अशा माणसांना एखाद्या व्यापाऱ्याने केलेल्या विक्रीचे प्रमाण खालील प्रमाणे असल्यास असा व्यापारी किरकोळ व्यापारी म्हणून गणला जाईल —

- विक्री उलाढालीच्या ९/१०
- विक्री उलाढालीच्या ३/४
- वरील पैकी काहीही नाही

(८) यंत्राची विक्रीची किंमत ₹ १०,००० असून, वेष्टन व वहातूक आकार ₹ २,००० आणि स्थापना करण्याचा आकार ₹ ५,००० स्वतंत्रपणे आकारला जात असेल तर महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर कायदा, २००२ नुसार विक्री किंमत धरली जाईल —

- ₹ १०,०००
- ₹ १२,०००
- ₹ १७,०००

(९) महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर कायदानुसार व्यापारी या संज्ञेत समाविष्ट आहे —

- राज्य सरकार
- मुंबई जिमखाना-क्लब
- वरील पैकी दोन्ही

(१०) खालीलपैकी कोणत्या मालावर सेट ऑफ मिळत नाही —

- व्यापारी निशाणी/खूण/शिक्का (Trade Mark) यांची खरेदी
- आयात परवान्याची खरेदी
- सॉफ्टवेअरचा धंदा करणाऱ्या व्यापाऱ्याने खरेदी केलेले सॉफ्टवेअर पॅकेज

९. में. अमिताभ आणि कंपनी यांनी १९ मार्च, २०१२ रोजी व्यवसायास सुरुवात केली. खाली दिलेल्या त्यांच्या १० खरेदी व विक्रीच्या तपशिलावरून महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कायदा, २००२ च्या तरतुदीनुसार त्यांना कोणत्या दिनांकापासून नोंदणी करणे आवश्यक आहे हे शोधून काढा. तुमच्या उत्तराची कारणे द्या.

दिनांक २०१२	खरेदी			विक्री		
	महाराष्ट्रा बाहेरील	महाराष्ट्रामधील		निर्यात	स्थानीय	
		करपात्र ₹	करमुक्त ₹		करपात्र ₹	करमुक्त ₹
मार्च १९	७,०००	१२,०००	१६,०००	—	७,०००	१५,०००
२०	६,०००	८,०००	१२,०००	५,०००	७,०००	१०,०००
२८	४,०००	५,०००	१०,०००	१२,०००	१०,०००	१८,०००
३१	८,०००	५,०००	१८,०००	६,०००	४,०००	४,०००
एप्रिल ३	१६,०००	२०,०००	८,०००	५,०००	४,०००	२०,०००
४	५,०००	४,०००	१२,०००	—	५००	२८,०००
१०	४,०००	८,०००	१४,०००	६,०००	४,५००	१६,०००
१२	५,०००	२०,०००	१०,०००	३,०००	७,०००	१६,०००
१५	१०,०००	१८,०००	८,०००	१०,०००	६,०००	१०,०००

किंवा

९. श्री. संजय हा उत्पादक व्यापारी असून त्याची जानेवारी, २०१२ मध्ये खरेदी व विक्री खालीलप्रमाणे झाली — १०

खरेदी (मूल्यवर्धित कर समाविष्ट)

परिशिष्ट 'सी' - कच्चा माल	७८,७५,०००
'ई' - सुटे भाग	१५,७५,०००
'ई' - यंत्रसामग्री	११,२५,०००
'ए' - कच्चा माल	१,५०,०००

विक्री (मूल्यवर्धित कर सोडून)

परिशिष्ट 'ई' - (स्थानिक)	५०,००,०००
राज्याबाहेरील विक्री	५,००,०००
मजुरी मिळाली	२,००,०००

आरंभीचा १ जानेवारी, २०१२ रोजी येणे असलेला मूल्यवर्धित कर ₹ ६८,०००. यापैकी ₹ ५०,००० परतावा या महिन्यात मिळाला.

श्री. संजय यांची महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर कायदा, २००२ नुसार करदेयता निश्चित करा.

[TURN OVER

विभाग ३

१०. खालील माहितीवरून करनिर्धारण वर्ष २०१२-१३ करिता श्रीमती सरस्वती यांचे करपात्र उत्पन्न निश्चित करा. १२

तपशील	₹
१. आयकर परताव्यावरील व्याज	३,०००
२. मोकळ्या जागेच्या वापराकरिता भुईभाडे मिळाले	५,०००
३. बचत खाते मुदत ठेवीवर व्याज मिळाले	४,०००
४. क्रिकेट सामन्यांवरील केलेल्या सट्ट्यावरचे उत्पादन	१०,०००
५. कर्जापोटी दिलेल्या रकमेवर व्याज मिळाले	६,०००
६. बहीणीकडून भेटीदाखल मिळाले	६०,०००
७. कंपनी संचालक म्हणून मिळालेली बिदागी	२,०००
८. परदेशी कंपनीकडून मिळालेला लाभांश	१२,०००
९. कौटुंबिक निवृत्तीवेतन मिळाले	६०,०००
१०. गुजरातमधील शेतजमीनीपासून चे उत्पन्न	१५,०००
११. राष्ट्रीय बचत योजनेतून (एन एस एस) मधून रक्कम काढली (निव्वळ) (स्तोत्रावर आयकर कपात ५,००० ₹)	२०,०००

किंवा

१०. श्री. मान ड्रेक हे ऑस्ट्रेलियाचे नागरिक आहेत. ते भारतात पहिल्यांदा १ एप्रिल, २००७ ला आले व त्यांनी व्यापार १२ सुरू केला. त्यानंतर १ एप्रिल, २०११ ला ते भारताबाहेर गेले आणि १ जानेवारी, २०१२ ला भारतात परत आले. करनिर्धारण वर्ष २०१२-१३ करिता त्यांचा निवासी दर्जा निश्चित करा.

११. करनिर्धारण वर्ष २०१२-२०१३ साठी खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची सकारण उत्तरे लिहा :-

- श्री. श्रीधर यांनी त्यांच्यावर अवलंबून असलेल्या अपंग भावाकरिता (५० % अपंगत्व) वैद्यकीय उपचारावर ₹ ६५,००० खर्च केले. त्यांना ही संपूर्ण रक्कम त्यांच्या उत्पन्नातून वजावट म्हणून मागायची आहे. त्यांचा दावा योग्य आहे का ?
- कु. केतकी यांना एका भागिदारी संस्थेकडून, ज्यामध्ये त्या भागीदार आहेत, ₹ ६०,००० वेतन म्हणून मिळाले. त्यांना ही रक्कम वेतन उत्पन्न म्हणून दाखवायची आहे. त्यांचा दावा योग्य आहे का ?
- श्री. बलवंत यांना राज्य सरकारने जमीन ताब्यात घेतल्याबद्दल नुकसानभरपाई पोटी ₹ २० लाख दिले. त्यांच्या मते हा व्यवहार भांडवली नफ्याच्या तरतुदीनुसार हस्तांतरण नाही. त्यांचा दावा योग्य आहे का ?
- श्री. शिरीष, जे भारतीय नागरिक आहेत, ते दि. १ ऑगस्ट, २०११ रोजी प्रथमच भारताबाहेर, आपल्या भावाला भेटण्यासाठी अमेरिकेला गेले व दि. १ मार्च, २०१२ रोजी भारतात परत आले. त्यांच्या मते चालू वर्षात ते अनिवासी भारतीय आहेत. त्यांचा दावा योग्य आहे का ?
- श्री. कुमार जे व्यावसायिक आहेत, त्यांनी ₹ २४,००० रोखीने मजुरी म्हणून एकरकमी दिले. त्यांच्या मते ही संपूर्ण रक्कम त्यांना त्यांच्या व्यावसायिक उत्पन्नामधून वजावट मिळेल. त्यांचा दावा योग्य आहे का ?
- श्री. अमोल यांनी त्यांच्या व्यवसायासाठी गेली पाच वर्षे वापरात असलेली मोटारगाडी विकली. त्यांना ही मोटारगाडी दीर्घ मुदतीची मालमत्ता समजून त्याच्या विक्रीवर त्यानुसार भांडवली नफ्याचा हिशोब ठरवायचा आहे त्यांचा दावा योग्य आहे का ?

T.Y.B.Com
M.H.R.M

Library
Institute of Distance Education

JS-2198

U
P.D.L (March) 44
Con. 194-13.

(REVISED COURSE—Old Pattern)

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B.** (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.
(3) Answers to both the sections should be written in the same answer-book.

Section I

1. Define 'Marketing'. Discuss its scope. 10
OR
What is Marketing Information System? Explain its features.
2. What is Market Segmentation? Enumerate its importance. 10
OR
What do you mean by 'Customer Relationship Management'? Discuss various techniques of CRM.
3. What is Pricing? Explain the factors influencing pricing. 10
OR
What is promotion mix? Discuss the importance of promotion mix.
4. What is service marketing? Explain the difficulties in marketing of services. 10
OR
What is Rural Marketing? Explain its features.
5. Write short notes on any two of the following :- 10
  - (a) Selling concept of marketing
  - (b) Factors influencing consumer behaviour
  - (c) Marketing channels for consumer goods
  - (d) Green marketing.

OR

Read the following case and answer the questions given below :-

Indian retailer 'SMART Furnitures' operates in a luxury product home furnishing and furniture - and made it a reasonably priced alternative for the mass market. SMART supports its low prices having customers self-serve, deliver and assemble the products themselves. SMART also gains a point of difference through its product offerings. It introduced some of most new designs at lowest price. It also runs an excellent restaurant, offers child-care facility and special discount to the members under their membership programme. SMART has developed its reputation on the notion that India Produce good, safe and quality products for the masses.

Questions :-

1. What is 'Brand Positioning'? State major Positioning Strategies. 5
2. How does the SMART retailer used brand Positioning Strategy in marketing of their products? 5

51085-6582

Section II

6. What is 'Human Resource Management' ? Explain its nature.

OR

What is selection ? Discuss the various steps in the selection procedure.

7. What is 'Human Resource Development' ? Explain its importance.

OR

What is 'Performance Appraisal' ? Describe its merits.

8. What is Leadership ? Discuss briefly various styles of leadership.

OR

Define 'Motivation'. Explain Maslow's 'Theory of Motivation'.

9. What is 'Human Resource Accounting' ? Explain its advantages and limitations.

OR

9. What is 'Human Resource Audit' ? Discuss its scope.

10. Write short notes on any two of the following :-

- (a) Sources of Recruitment
- (b) Types of Interviews
- (c) Employee Morale
- (d) Team Building.

OR

Read the following case and answer the question given below :-

R.K. Associates – one of the major accounting firms – provides accounting, auditing and tax services. Majority of its employees are Chartered Accountants. The company has ambitious plans for expansion in view of boom in consultancy industry. Company's policy is promoting within the firm. Therefore, company invests heavily on training of employees. Most of its employees are trained through company's training colleges.

Majority of training investment of the company is on technical and procedural training. However, R. K. Associates has problem in attracting dynamic and energetic graduates from Colleges and Universities. This situation discourages clients to continue or approaching of new clients with R. K. Associates. This situation to some extent is due to the 'fast in, fast out' style. Employees of the company gradually learn to interpret the client needs and interpersonal skills.

The training colleges, therefore, suggested to provide training in interpersonal skill. The senior managers of the company feel that much investment in training is unnecessary as some of the trained employees join other organisations.

Questions :

- 1. What is the role of training in the development of an organisation ?
- 2. Will training correct the problem of interpersonal relations ? How ? Suggest measures for the retention of employees.

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम-जुना आकृतीबंध)
(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- ना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
(३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
(४) मूळ इंग्रजी प्रश्न प्रमाण मानावेत.

विभाग १

'विपणन' ह्या संज्ञेची व्याख्या देवून त्याच्या व्याप्तीची चर्चा करा.

१०

किंवा

'विपणन माहिती पद्धती' म्हणजे काय ? विपणन माहिती पद्धतीच्या वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

२. 'विपणी विभागीकरण' ह्या संज्ञेचा अर्थ सांगून त्याचे महत्त्व विशद करा.

१०

किंवा

ग्राहक संबंध व्यवस्थापन ह्या संज्ञेचा तुम्हास काय अर्थबोध होतो ? ग्राहक संबंध व्यवस्थापनाच्या विविध तंत्रांची चर्चा करा.

३. 'किंमत' म्हणजे काय ? किंमतीवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.

१०

किंवा

'संवर्धन मिश्र' म्हणजे काय ? संवर्धन मिश्राचे महत्त्व स्पष्ट करा.

४. 'सेवा विपणन' ह्या संज्ञेचा अर्थ सांगून सेवांच्या विपणनातील अडचणी स्पष्ट करा.

१०

किंवा

'ग्रामीण विपणन' म्हणजे काय ? ग्रामीण विपणनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर संक्षिप्त टिपा लिहा :-

१०

- (अ) विपणनाची विक्री संकल्पना
(ब) ग्राहक वर्तनावर परिणाम करणारे घटक
(क) ग्राहकोपयोगी वस्तूकरिता वितरण साखळ्या
(ड) हरित विपणन.

किंवा

खालीलपैकी व्यष्टीचे वाचन करून त्याखालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा :-

एक भारतीय किरकोळ विक्रेता-स्मार्ट फर्निचर्स-उच्चप्रतीच्या ऐशोरामी फर्निचर्सचा व्यवसाय करतात व त्यांनी मोठ्या प्रमाणात एक चांगला पर्याय बाजारपेठेत तयार केला आहे. स्मार्ट फर्निचर कमी किंमत धोरणास पठिंबा देते व ग्राहकांना स्वयं-सेवा, व स्वतःच वस्तूंची एकत्रीकरण करण्यास परवानगी देते. तसेच उत्पादनातील भिन्नता सुध्दा स्मार्ट फर्निचर्सकडून दिली जाते. त्यांनी अतिशय कमी किंमतीत काही नवीन प्रकारचे फर्निचर बाजारात आणले आहे. तसेच स्मार्ट फर्निचर्स त्याच ठिकाणी रेग्यॉन्स, मुलांना सांभाळण्याची व्यवस्था व त्याच्या सभासद योजनेतील सदस्यांना विशेष सूट अशा अनेक सोयी उपलब्ध करून देतात. स्मार्ट फर्निचर्सने ग्राहकांच्या मनात एक नावलौकीक मिळविले असून भारतीय उत्पादने ही

... ही व्यवस्थापन प्रणाली बाजारात प्रविष्टी करून तिच्या माध्यमातून विपणन केले आहे

६. 'मानवी संसाधन व्यवस्थापन' ह्या संज्ञेचा अर्थ सांगून त्याचे स्वरूप स्पष्ट करा.
किंवा

'निवड' म्हणजे काय ? निवड प्रक्रियेतील विविध पायऱ्यांची चर्चा करा.

७. 'मानवी संसाधन विकास' ह्या संज्ञेचा अर्थ सांगून त्याचे महत्त्व स्पष्ट करा.
किंवा

कामगिरी मूल्यमापन म्हणजे काय ? त्याचे फायदे विशद करा.

८. 'नेतृत्व' ह्या संज्ञेचा अर्थ सांगून नेतृत्वाच्या विविध शैलींची थोडक्यात चर्चा करा.
किंवा

'अभिप्रेरण' ह्या संज्ञेची व्याख्या द्या. मॉस्लोचा अभिप्रेरणाचा सिद्धांत स्पष्ट करा.

९. 'मानवी संसाधन लेखांकन' म्हणजे काय ? त्याचे फायदे व मर्यादा स्पष्ट करा.
किंवा

'मानवी संसाधन अंकेक्षण' ह्या संज्ञेचा अर्थ सांगून त्याच्या व्याप्तीची चर्चा करा.

१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर संक्षिप्त टिपा लिहा :-

- (अ) भरतीचे स्रोत
- (ब) मुलाखतीचे प्रकार
- (क) कर्मचारी मनोधैर्य
- (ड) संघ उभारणी.

किंवा

खालील व्यष्टीचे वाचन करून त्याखालील प्रश्नांची उत्तरे द्या :-

आर. के. असोसिएट्स ही एक मोठी नामवंत लेखापरिक्षण संस्था असून ते लेखांकन अंकेक्षण व कर सल्लागार म्हणून सेवा देतात. त्यांचे बहुतांश कर्मचारी हे चार्टर्ड अकाउंटन्ट्स आहेत. सल्लागार क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणात वाढ होत असल्याने ह्या कंपनीने एक विस्तार योजना तयार केली आहे. ही कंपनी अंतर्गत बढतीचे धोरण अवलंबते. त्यामुळे कंपनी कर्मचाऱ्यांच्या प्रशिक्षणावर मोठ्या प्रमाणावर गुंतवणुक करते. त्यांचे बहुतांश कर्मचारी कंपनीच्या प्रशिक्षण महाविद्यालयातून प्रशिक्षित झालेले आहेत.

कंपनीची प्रशिक्षण कार्यक्रमातील बहुतांश गुंतवणुक ही तांत्रिक व कार्यपद्धतीबाबत प्रशिक्षणावर झालेली आहे. परंतु आर. के. असोसिएट्सना उत्साही व चतुरस्त्र पदवीधारक महाविद्यालय व विद्यापीठातून आकर्षित करण्यात अडचणी आहेत. ह्या परिस्थितीमुळे त्यांचेकडील ग्राहक वर्ग असमाधानी असून नवीन ग्राहक येण्यात अडचणी येतात. कंपनीचे 'जलद गतीने ग्राहकांचा निपटारा' धोरण ह्या परिणामास काही प्रमाणात जबाबदार आहे. कंपनीचे कर्मचारी आता ग्राहकांच्या गरजा व त्यांच्याशी सौहार्दपूर्ण संबंधांबाबत शिकत आहेत.

त्यामुळे कंपनीच्या प्रशिक्षण महाविद्यालयाला ग्राहक-संबंध कौशल्यांचे प्रशिक्षण देण्याचे सुचविले आहे. कंपनीच्या वरिष्ठ व्यवस्थापकांना प्रशिक्षणावरील अधिक गुंतवणूक अनावश्यक वाटते; कारण प्रशिक्षण घेतल्यानंतर काही कर्मचारी दुसऱ्या संघटनेमध्ये काम स्विकारतात.

प्रश्न :

१. व्यवसाय संघटनेच्या विकासात प्रशिक्षणाची भूमिका काय आहे ?
२. प्रशिक्षण कार्यक्रमांमुळे ग्राहकांमधील संबंधाचा प्रश्न सुटू शकेल काय ? कसा ? कर्मचारी आपली सं

T.Y.B.Com. Business Mgmt. Paper III

Mgmt. & Organisation Development

Con. 2688-13.

(REVISED COURSE - OLD PATTERN)

(3 Hours)

JS
28/3/13
[Total Marks : 100]

StudentBounty.com

- N.B. : (1) Question No. 1 is compulsory.
(2) Attempt any four questions from Question Nos. 2 to 8.
(3) All questions carry equal marks.

1. Explain the meaning of the following terms (any five) :—

- Job Rotation
- Tall Organization
- Stress Interview
- 360° Appraisal
- Motion Study
- Performance Appraisal
- Organization Chart
- Monetary Incentives.

20

- Discuss the functions of Management in Business Organisation.
  - What are Levels of Management ? Explain the various levels of Management.

10

10

- Explain the Advantages and Limitations of MBO.
  - Describe the Planning Process.

10

10

- What are the Basis of Departmentation ?
  - What is meant by Delegation of Authority ? Describe the barriers to effective delegation.

10

10

- What are the reasons of conflict between Line and Staff Organization ?
  - Explain the objectives of HRM.

10

10

- Discuss the limitations of Performance Appraisal.
  - Discuss the methods of on-the-job training.

10

10

- Suggest the guidelines for Making Communication Effective.
  - Explain the importance of Organisation Development.

10

10

8. Case study :—

Naresh Chandra had joined a mid-sized engineering company as Product Manager. This post was offered to him through campus placement. He worked very hard to develop and successfully launch three new products in last seven years. Looking at his excellent performance, he was promoted as Plant Manager. Earlier he had three persons reporting to him and this new position made him in charge of Nine supervisors. He was also responsible to meet and negotiate with union leaders. Naresh Chandra was not able to devote much time to Product Development and this made him work more than 18 hours a day. This also resulted in conflicts at home. His subordinates were also not happy and started taking decisions on their own. There were frequent conflicts with workers also.

This made Mr. Naresh Chandra very frustrated. He decided to put in his papers.

Questions :—

- Is job satisfaction important ?
- Analyse the problems in the above case.
- How can such a situation be prevented ?
- What the Top Management should do ? Advice.

5

5

5

5

[TURN OVER

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

B/04/2013

- N.B. : (1) Attempt any five questions.
(2) Attempt any three questions from Section I and any two questions from Section II.

OR

- (2) Attempt any two questions from Section I and any three questions from Section II.
(3) All answers should be written in the same answer book.
(4) Figures to the right indicate full marks.

Section I

20

1. Explain the following terms (any four) :—

- (a) Management Functions
- (b) Management Skills
- (c) Workforce Diversity
- (d) Creating a Positive Work Environment
- (e) Absenteeism
- (f) Employee Turnover.

2. State whether the following statements are True or False and give reasons for the same (any four) :—

- (a) Attitudes have three components.
- (b) Individuals can completely avoid dissonance.
- (c) A positive relationship exists between organizational commitment and job productivity.
- (d) There are four employee responses to work place dissatisfaction.
- (e) Job satisfaction and customer satisfaction are not related.
- (f) Job dissatisfaction can predict workplace deviance.

3. Define Motivation. Describe the E. R. G. theory, Herzberg's two factor Theory and McClelland's theory of needs.

20

4. Give reasons for the following statements (any four) :—

- (a) There is no single reason why individuals join groups.
- (b) Groups generally pass through five distinct stages.
- (c) All group members are actors, each playing a role.
- (d) Groups have established norms that are shared by the group members.
- (e) Social loafing is the tendency for individuals to expend less effort when working collectively.
- (f) A cohesive group will be more productive than will a less cohesive group.

5. Discuss in detail the different measures that can be taken to improve relationships in the work place.

20

[TURN OVER

Section II

Q. 7. Short notes on any **four** of the following :—

- (a) The functions of Communication
- (b) Upward Communication
- (c) Written Communication
- (d) Grapevine
- (e) Filtering and information overload as barriers to effective communication
- (f) Gender differences in communication.

Q. 8. Define leadership. Describe the Leader-member Exchange theory and the Hersey and Blanchard's theory of Leadership. 20

Q. 9. Explain the following statements (any **four**) :— 20

- (a) The Terms of Leadership and power are different
- (b) There are five bases of power
- (c) Scarcity creates dependency.
- (d) Research has identified nine distinct influence tactics.
- (e) Politics is a fact of life in organizations.
- (f) When people perceive politics as a threat rather than as an opportunity, they often respond with defensive behaviors.

Q. 10. Explain the following terms (any **four**) :— 20

- (a) Interactionist view of conflict
- (b) The Conflict Process
- (c) Collaborating and Compromising
- (d) Negotiation Process
- (e) Distributive bargaining
- (f) Conciliator and Consultant.

Q. 11. Define stress. Explain the symptoms and sources of stress. 20

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम - जुना आकृतीबंध)
(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
(२) पहिल्या विभागातून कोणतेही तीन व दुसऱ्या विभागातून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
(२) पहिल्या विभागातून कोणतेही दोन व दुसऱ्या विभागातून कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा.
(३) सर्व उत्तरे एकाच उत्तर पत्रिकेत लिहा.
(४) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(५) मूळ इंग्रजी प्रश्न प्रमाण मानावेत.

विभाग १

१. खालील संज्ञा स्पष्ट करा (कोणत्याही चार) :-

२०

- (अ) व्यवस्थापनाची कार्ये
- (ब) व्यवस्थापनाची कौशल्ये
- (क) कार्यस्रोत विविधता
- (ड) सकारात्मक कार्य पर्यावरणाची निर्मिती करणे
- (इ) अनुपस्थिती
- (फ) कर्मचारी गळती.

२. खालील विधाने बरोबर कि चूक ते सांगून त्यांची कारणे द्या (कोणतीही चार) :-

२०

- (अ) अभिवृत्तीचे तीन घटक असतात.
- (ब) व्यक्ती विसंवाद पूर्णपणे टाळू शकतात.
- (क) संघटनात्मक बांधीलकी आणि कार्य उत्पादकता यात सकारात्मक संबंध असतो.
- (ड) कार्याच्या जागेतील असमाधानासाठी कर्मचार्यांचे चार प्रतिसाद असतात.
- (इ) कार्य समाधान आणि ग्राहक समाधानाचा काही संबंध नसतो.
- (फ) कार्य असमाधान कार्यातील मार्गभ्रष्टेचे भाकित करू शकते.

३. प्रेरणेची व्याख्या द्या. E. R. G. सिद्धान्ताचे, हर्झबर्गच्या द्विघटक सिद्धान्ताचे आणि मॅकक्लीलॅंडच्या गरज सिद्धान्ताचे वर्णन करा.

२०

४. खालील विधानांची कारणे द्या (कोणतीही चार) :-

२०

- (अ) समूहात सामील होण्यासाठी व्यक्तींना फक्त एक कारण नसते.
- (ब) समूह साधारणतः पाच विभिन्न अवस्थातून जातात.
- (क) समूहातील सगळे सदस्य नट (अभिनेते) असतात. प्रत्येकजण एक भूमिका बजावतो.
- (ड) समूहांना प्रस्थापित प्रमाण (मानदंड) नसतात, ज्यात समूहाचे सदस्य भागीदार असतात.
- (इ) एकत्र काम करताना कमी कष्ट (प्रयत्न) करण्याच्या व्यक्तींच्या प्रवृत्ती म्हणजे सामाजिक रिकामटेकडेपणा.
- (फ) संलग्नित समूह हा कमी संलग्नित समूहापेक्षा जास्त उत्पादनकारी असेल.

५. कार्याच्या जागेतील संबंध सुधारण्यासाठी कोणते उपाय केले जाऊ शकतात याची विस्ताराने चर्चा करा.

२०

[TURN OVER]

विभाग २

५. निम्नलिखित टिपा लिहा (कोणत्याही चार) :-

- (अ) संप्रेषणाची कार्ये
- (ब) उध्वगामी संप्रेषण
- (क) लिखित संप्रेषण
- (ड) द्राक्षवेळ
- (इ) संदेश गळती (Filtering) व माहितीचा अतिभार हे प्रभावी संप्रेषणातील अडथळे
- (फ) संप्रेषणातील लिंगभेद.

२०

७. नेतृत्वाची व्याख्या द्या. नेता सदस्य विनिमय सिद्धान्त व हर्से ब्लॅन्चार्डच्या नेतृत्वाच्या सिद्धान्ताचे वर्णन करा. २०

२०

८. खालील विधाने स्पष्ट करा (कोणत्याही चार) :-

- (अ) नेतृत्व आणि सत्ता या दोन्ही संज्ञा वेगळ्या आहेत.
- (ब) सत्तेचे पाच मूलाधार आहेत.
- (क) तुटवडा अवलंबित्व निर्माण करतो.
- (ड) संशोधनाने प्रभावाचे नऊ वेगळे डावपेच ओळखले आहेत.
- (इ) राजकारण हे संघटनेतील आयुष्यातील एक सत्य आहे.
- (फ) लोक जेव्हा राजकारण हे संधी न समजून धमकी समजतात, तेव्हा ते बहुतांशी संरक्षणात्मक वर्तनांच्याद्वारे प्रतिसाद देतात.

९. खालील संज्ञा स्पष्ट करा (कोणत्याही चार) :-

२०

- (अ) संघर्षाचा परस्परक्रिया दृष्टीकोन
- (ब) तणाव प्रक्रिया
- (क) एकत्रीकरण आणि तडजोड (Collaborating and Compromising)
- (ड) वाटाघाटीची प्रक्रिया
- (इ). विभाजक सौदा (Distributive bargaining)
- (फ) विकल्प देणारा व सल्लागार.

१०. तणावाची व्याख्या द्या. तणावाची लक्षणे आणि स्रोतांचे स्पष्टीकरण द्या.

२०

- N.B. :** (1) Attempt five questions in all.
(2) Attempt any three questions from Section I and any two questions from Section II.
OR
(2) Attempt any two questions from Section I and any three questions from Section II.
(3) All answers to be written in the same answerbook.
(4) Figures to the right indicate full marks.

Section I

1. Write short notes on any four of the following :— 20
(a) People
(b) Law of Individual Differences
(c) Perception
(d) Triple Reward System
(e) Human Resource Approach
(f) Behavioural Bias.
2. Give reasons for the following statements (any four) :— 20
(a) There are eight steps in communication process.
(b) Personal barriers interfere with communication.
(c) Semantic barriers arise from limitations in the symbols with which we communicate.
(d) Body language provides meaning.
(e) Several conditions encourage acceptance of a communication.
(f) E-mail has both, advantages and disadvantages.
3. Define motivation. Discuss in detail behaviour modification as a process theory of motivation. 20
4. Explain the following statements (any four) :— 20
(a) Money has social value.
(b) Employees often make cost reward comparisons.
(c) Attribution is the process by which people interpret and assign causes for their own behaviour and others behaviour.
(d) Self fulfilling prophecy is very powerful.
(e) There are several incentives that link pay with performance.
(f) Profit sharing recognizes mutual interest.
5. Define leadership. Describe various emerging approaches to leadership. 20

[TURN OVER

Section II

6. Give reasons for the following statements (any four) :— 20
- Spillover effect occurs in both directions between job and life satisfaction.
  - Different variables like age, occupational level and organizational size affect job satisfaction.
  - Employee turnover can have several negative consequences.
  - Employees who have low job satisfaction tend to be absent more often.
  - There are many causes of theft by employees.
  - Attitudes affect behaviour, behaviour affects attitudes.
7. Explain the following terms (any four) :— 20
- Levels of Conflict
  - Conflict Resolution Strategies
  - Interpersonal Orientation
  - Strokes
  - Legitimate and Expert Power
  - High and Low Self Monitors.
8. Define formal groups. Describe in detail the weaknesses of committees. 20
9. Write short notes on any four of the following :— 20
- Mechanistic and Organic Organization
  - Effects of Matrix Organizations
  - Life Cycle of a team
  - Superordinate goals
  - Process Consultation
  - Advantages of Self-managing teams.
10. Define counseling. Describe various types of counseling. 20
-

(मराठी रूपांतर)
(जुना अभ्यासक्रम)
(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
(२) पहिल्या विभागातून कोणतेही तीन व दुसऱ्या विभागातून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.
किंवा
(२) पहिल्या विभागातून कोणतेही दोन व दुसऱ्या विभागातून कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा.
(३) सर्व उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
(४) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(५) मूळ इंग्रजी प्रश्न प्रमाण मानावेत.

विभाग १

१. संक्षिप्त टिपा लिहा (कोणत्याही चार) :-

२०

- (अ) व्यक्ती
- (ब) व्यक्ती भिन्नतेचा नियम
- (क) संवेदन
- (ड) तिहेरी बक्षीस प्रणाली
- (इ) मानवी संसाधन दृष्टिकोन
- (फ) वर्तनिक ग्रह.

२. खालील विधानांची कारणे द्या (कोणतीही चार) :-

२०

- (अ) संप्रेषण प्रक्रियेत आठ पायऱ्या असतात.
- (ब) व्यक्तिगत अडथळे संप्रेषणात बाधा बनतात.
- (क) ज्या प्रतीकांचा उपयोग आपण संप्रेषणात करतो त्या प्रतीकांमधील मर्यादांमुळे भाषेतील अर्थविषयक अडथळे निर्माण होतात.
- (ड) शारीरिक भाषा अर्थ सांगते.
- (इ) संप्रेषणाच्या स्वीकारास अनेक स्थिती प्रोत्साहन देतात.
- (फ) इ-मेलचे फायदे व तोटे दोन्ही असतात.

३. प्रेरणेची व्याख्या द्या. प्रेरणेच्या वर्तन परिवर्तन सिद्धान्ताची विस्ताराने चर्चा करा.

२०

४. खालील विधाने स्पष्ट करा (कोणतीही चार) :-

२०

- (अ) पैशाला सामाजिक मूल्य असते.
- (ब) कर्मचारी एक प्रकारचे अंदाजी मूल्य-फल तुलना करतात.
- (क) आरोग्य प्रक्रियेद्वारा लोक स्वतःच्या आणि दुसऱ्याच्या वर्तनाचा अर्थ लावून त्याची कारणे देतात.
- (ड) स्व-भाकित परिपूर्ती फार प्रभावशाली असते.
- (इ) कार्यकृतीशी संलग्नित अनेक प्रलोभने असतात.
- (फ) नफा विभाजन योजना परस्पर सहेतुक सहसंबंध ओळखते.

५. नेतृत्वाची व्याख्या द्या. नेतृत्वाच्या विविध उभरत्या दृष्टिकोनांची चर्चा करा.

२०

[TURN OVER]

विभाग २

६. खालील घटनांची कारणे द्या (कोणतीही चार) :-

२०

- (अ) (Spillover effect) गळती परिणाम कार्य आणि आयुष्य समाधानामध्ये दोन्ही दिशेने होतो.
- (ब) वय, उद्योगातील हुद्दा आणि संघटनेचा आकार यासारखी विविध परिवर्त्ये कार्य समाधानावर परिणाम करतात.
- (क) कामगार गळतीचे अनेक नकारात्मक परिणाम असू शकतात.
- (ड) ज्या कर्मचाऱ्यांना कमी कार्य समाधान असते त्यांची कामावर जास्त अनुपस्थिती असण्याची शक्यता असते.
- (इ) चोरी करण्यामागे कर्मचाऱ्यांची अनेक कारणे असतात.
- (फ) अभिवृत्ती वर्तनावर परिणाम करतात, वर्तन अभिवृत्तीवर परिणाम करते.

७. खालील संज्ञांचे स्पष्टीकरण द्या (कोणत्याही चार) :-

२०

- (अ) संघर्षाच्या पातळ्या
- (ब) संघर्ष सोडविण्याची तंत्रे (Strategies)
- (क) आंतर व्यक्तिगत पुर्वाभिमुखता
- (ड) गोंजारणे (Strokes)
- (इ) कायदेशीर आणि तज्ञ सल्ला
- (फ) उच्च व निम्न स्व-सुचक (High and Low Self Monitors)

८. औपचारीक समूहाची व्याख्या द्या. समित्यांच्या कमतरतांचे विस्ताराने वर्णन करा.

२०

९. संक्षिप्त टिपा लिहा (कोणत्याही चार) :-

२०

- (अ) Mechanistic आणि Organic संघटना
- (ब) Matrix संघटनांचे परिणाम
- (क) चमूचे जीवनचक्र
- (ड) Superordinate उद्दिष्ट्ये
- (इ) प्रक्रिया सल्लामसलत
- (फ) स्वयं-संचलीत चमूचे फायदे.

१०. समुपदेशनाची व्याख्या द्या. समुपदेशनाच्या (Counseling) विविध प्रकारांचे वर्णन करा.

२०

Pt-1009 (March) 11
Con. 194-13.

69

m4Rm

JS-2198

(REVISED COURSE—Old Pattern)

(3 Hours)

[Total Marks : 100

- N.B. (1) All questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.
(3) Answers to both the sections should be written in the same answer-book.

Section I

1. Define 'Marketing'. Discuss its scope. 10
OR
What is Marketing Information System? Explain its features.
2. What is Market Segmentation? Enumerate its importance. 10
OR
What do you mean by 'Customer Relationship Management'? Discuss various techniques of CRM.
3. What is Pricing? Explain the factors influencing pricing. 10
OR
What is promotion mix? Discuss the importance of promotion mix.
4. What is service marketing? Explain the difficulties in marketing of services. 10
OR
What is Rural Marketing? Explain its features. 10
5. Write short notes on any two of the following :-
(a) Selling concept of marketing
(b) Factors influencing consumer behaviour
(c) Marketing channels for consumer goods
(d) Green marketing.

OR

Read the following case and answer the questions given below :-

Indian retailer 'SMART Furnitures' operates in a luxury product home furnishing and furniture - and made it a reasonably priced alternative for the mass market. SMART supports its low prices having customers self-serve, deliver and assemble the products themselves. SMART also gains a point of difference through its product offerings. It introduced some of most new designs at lowest price. It also runs an excellent restaurant, offers child-care facility and special discount to the members under their membership programme. SMART has developed its reputation on the notion that India Produce good, safe and quality products for the masses.

Questions :-

1. What is 'Brand Positioning'? State major Positioning Strategies. 5
2. How does the SMART retailer used brand Positioning Strategy in marketing of their products? 5

[TURN OVER

Section II

6. What is 'Human Resource Management'? Explain its nature. (7) 10
OR
What is selection? Discuss the various steps in the selection procedure
7. What is 'Human Resource Development'? Explain its importance. (4) 10
OR
What is 'Performance Appraisal'? Describe its merits.
8. What is Leadership? Discuss briefly various styles of leadership. (7) 10
OR
Define 'Motivation'. Explain Maslow's 'Theory of Motivation'.
9. What is 'Human Resource Accounting'? Explain its advantages and limitations. (7) 10
OR
9. What is 'Human Resource Audit'? Discuss its scope. (7)
10. Write short notes on any **two** of the following :- (8) 10
(a) Sources of Recruitment
(b) Types of Interviews
(c) Employee Morale
(d) Team Building.

OR

Read the following **case** and answer the question given below :-

R.K. Associates – one of the major accounting firms – provides accounting, auditing and tax services. Majority of its employees are Chartered Accountants. The company has ambitious plans for expansion in view of boom in consultancy industry. Company's policy is promoting within the firm. Therefore, company invests heavily on training of employees. Most of its employees are trained through company's training colleges.

Majority of training investment of the company is on technical and procedural training. However, R. K. Associates has problem in attracting dynamic and energetic graduates from Colleges and Universities. This situation discourages clients to continue or approaching of new clients with R. K. Associates. This situation to some extent is due to the 'fast in, fast out' style. Employees of the company gradually learn to interpret the client needs and interpersonal skills.

The training colleges, therefore, suggested to provide training in interpersonal skills. The senior managers of the company feel that much investment in training is unnecessary as some of the trained employees join other organisations.

Questions :

1. What is the role of training in the development of an organisation? 5
2. Will training correct the problem of interpersonal relations? How? Suggest 5 measures for the retention of employees.

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम-जुना आकृतीबंध)
(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
(३) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
(४) मूळ इंग्रजी प्रश्न प्रमाण मानावेत.

विभाग १

१. 'विपणन' ह्या संज्ञेची व्याख्या देवून त्याच्या व्याप्तीची चर्चा करा. १०

किंवा

'विपणन माहिती पद्धती' म्हणजे काय ? विपणन माहिती पद्धतीच्या वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

२. 'विपणी विभागीकरण' ह्या संज्ञेचा अर्थ सांगून त्याचे महत्त्व विशद करा. १०

किंवा

ग्राहक संबंध व्यवस्थापन ह्या संज्ञेचा तुम्हास काय अर्थबोध होतो ? ग्राहक संबंध व्यवस्थापनाच्या विविध तंत्रांची चर्चा करा.

३. 'किंमत' म्हणजे काय ? किंमतीवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. १०

किंवा

'संवर्धन मिश्र' म्हणजे काय ? संवर्धन मिश्राचे महत्त्व स्पष्ट करा.

४. 'सेवा विपणन' ह्या संज्ञेचा अर्थ सांगून सेवांच्या विपणनातील अडचणी स्पष्ट करा. १०

किंवा

'ग्रामीण विपणन' म्हणजे काय ? ग्रामीण विपणनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर संक्षिप्त टिपा लिहा :- १०

- (अ) विपणनाची विक्री संकल्पना
(ब) ग्राहक वर्तनावर परिणाम करणारे घटक
(क) ग्राहकोपयोगी वस्तूंकरीता वितरण साखळ्या
(ड) हरित विपणन.

किंवा

खालीलपैकी व्यष्टीचे वाचन करून त्याखालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा :-

एक भारतीय किरकोळ विक्रेता-स्मार्ट फर्निचर्स-उच्चप्रतीच्या ऐशोरामी फर्निचर्सचा व्यवसाय करतात व त्यांनी मोठ्या प्रमाणात एक चांगला पर्याय बाजारपेठेत तयार केला आहे. स्मार्ट फर्निचर कमी किंमत धोरणास पाठिंबा देते व ग्राहकांना स्वयं-सेवा, व स्वतःच वस्तूंची एकत्रीकरण करण्यास परवानगी देते. तसेच उत्पादनातील भिन्नता सुध्दा स्मार्ट फर्निचर्सकडून दिली जाते. त्यांनी अतिशय कमी किंमतीत काही नवीन प्रकारचे फर्निचर बाजारात आणले आहे. तसेच स्मार्ट फर्निचर्स त्याच ठिकाणी रेस्टॉरंट, मुलांना सांभाळण्याची व्यवस्था व त्याच्या सभासद योजनेतील सदस्यांना विशेष सूट अशा अनेक सोयी उपलब्ध करून देतात. स्मार्ट फर्निचर्सने ग्राहकांच्या मनात एक नावलौकीक मिळविले असून भारतीय उत्पादने ही चांगली, सुरक्षित व दर्जेदार असतात ही भावना बहुजनांमध्ये निर्माण केली आहे.

प्रश्न :

१. 'मद्रा स्थान' म्हणजे काय ? मद्रा स्थानाचे महत्त्वाचे डावपेच सांगा. ५

विभाग २

६. 'मानवी संसाधन व्यवस्थापन' ह्या संज्ञेचा अर्थ सांगून त्याचे स्वरूप स्पष्ट करा. १०
किंवा
'निवड' म्हणजे काय ? निवड प्रक्रियेतील विविध पायऱ्यांची चर्चा करा.
७. 'मानवी संसाधन विकास' ह्या संज्ञेचा अर्थ सांगून त्याचे महत्त्व स्पष्ट करा. १०
किंवा
कामगिरी मूल्यमापन म्हणजे काय ? त्याचे फायदे विशद करा.
८. 'नेतृत्व' ह्या संज्ञेचा अर्थ सांगून नेतृत्वाच्या विविध शैलींची थोडक्यात चर्चा करा. १०
किंवा
'अभिप्रेरण' ह्या संज्ञेची व्याख्या द्या. मॉस्लोचा अभिप्रेरणाचा सिद्धांत स्पष्ट करा.
९. 'मानवी संसाधन लेखांकन' म्हणजे काय ? त्याचे फायदे व मर्यादा स्पष्ट करा. १०
किंवा
'मानवी संसाधन अंकेक्षण' ह्या संज्ञेचा अर्थ सांगून त्याच्या व्याप्तीची चर्चा करा.

१०. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर संक्षिप्त टिपा लिहा :- १०

- (अ) भरतीचे स्रोत
(ब) मुलाखतीचे प्रकार
(क) कर्मचारी मनोदैर्य
(ड) संघ उभारणी.

किंवा

खालील व्यक्तीचे वाचन करून त्याखालील प्रश्नांची उत्तरे द्या :-

आर. के. असोसिएट्स ही एक मोठी नामवंत लेखापरिक्षण संस्था असून ते लेखांकन अंकेक्षण व कर सल्लागार म्हणून सेवा देतात. त्यांचे बहुतांश कर्मचारी हे चार्टर्ड अकाउंटन्ट्स आहेत. सल्लागार क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणात वाढ होत असल्याने ह्या कंपनीने एक विस्तार योजना तयार केली आहे. ही कंपनी अंतर्गत बढतीचे धोरण अवलंबते. त्यामुळे कंपनी कर्मचार्यांच्या प्रशिक्षणावर मोठ्या प्रमाणावर गुंतवणुक करते. त्यांचे बहुतांश कर्मचारी कंपनीच्या प्रशिक्षण महाविद्यालयातून प्रशिक्षित झालेले आहेत.

कंपनीची प्रशिक्षण कार्यक्रमातील बहुतांश गुंतवणुक ही तांत्रिक व कार्यपद्धतीबाबत प्रशिक्षणावर झालेली आहे. परंतु आर. के. असोसिएट्सना उत्साही व चतुरस्त्र पदवीधारक महाविद्यालय व विद्यापीठातून आकर्षित करण्यात अडचणी आहेत. ह्या परिस्थितीमुळे त्यांचेकडील ग्राहक वर्ग असमाधानी असून नवीन ग्राहक येण्यात अडचणी येतात. कंपनीचे 'जलद गतीने ग्राहकांचा निपटारा' धोरण ह्या परिणामास काही प्रमाणात जबाबदार आहे. कंपनीचे कर्मचारी आता ग्राहकांच्या गरजा व त्यांच्याशी सौहार्दपूर्ण संबंधांबाबत शिकत आहेत.

त्यामुळे कंपनीच्या प्रशिक्षण महाविद्यालयाला ग्राहक-संबंध कौशल्यांचे प्रशिक्षण देण्याचे सुचविले आहे. कंपनीच्या वरिष्ठ व्यवस्थापकांना प्रशिक्षणावरील अधिक गुंतवणूक अनावश्यक वाटते; कारण प्रशिक्षण घेतल्यानंतर काही कर्मचारी दुसऱ्या संघटनेमध्ये काम स्विकारतात.

प्रश्न :

१. व्यवसाय संघटनेच्या विकासात प्रशिक्षणाची भूमिका काय आहे ? ५
२. प्रशिक्षण कार्यक्रमांमुळे ग्राहकांमधील संबंधाचा प्रश्न सुटू शकेल काय ? कसा ? कर्मचारी आपली संस्था ५
सोडून जावू नये म्हणून उपाय सूचवा.

[For the students who have taken admission in the College during the Academic Year 2010-11 or earlier and for students who have registered through the Institute of Distance and Open Learning.]

- N.B. :** (1) Question Nos. 1 and 2 are compulsory.
 (2) Attempt any four questions from Question Nos. 3 to 9.
 (3) **Figures** to the **right** indicate marks.
 (4) **All** working notes should form **part** of your answer.
 (5) **Balance sheet** of a Company in any question may be prepared as per **Old** or **Revised** Schedule VI in a **horizontal** or **vertical** form.

1. Following are the Balance Sheets of Honest Limited and Faithful Limited as on 20 31st March, 2012 :-

Liabilities	Honest Ltd. ₹	Faithful Ltd. ₹	Assets	Honest Ltd. ₹	Faithful Ltd. ₹
Equity Share Capital (Shares of ₹ 100 each fully paid)	12,00,000	18,00,000	Goodwill	90,000	1,50,000
7% Preference Shares of ₹ 100 each	6,75,000	9,00,000	Premises	9,75,000	10,50,000
General Reserve	1,05,000	1,20,000	Plant and Machinery	9,00,000	12,30,000
Profit and Loss Account	67,500	93,000	Stock	2,70,000	3,75,000
Statutory Reserve	40,500	72,000	Sundry Debtors	2,10,000	5,02,500
10% Debentures	2,25,000	1,26,000	Bank	18,000	36,000
Sundry Creditors	1,50,000	2,32,500			
Total	24,63,000	33,43,500	Total	24,63,000	33,43,500

On the above date, Faithful Limited takes over Honest Limited on the following terms and conditions :-

- (1) All Assets and Liabilities are taken over at book value except the following which were revalued as follows :-
Premises ₹ 8,50,000 and Plant and Machinery ₹ 7,00,000.
- (2) Shareholders of Honest Limited to be issued 10,000 equity shares of ₹ 100 each at 10% premium.
- (3) 7% preference shareholders of Honest Limited to be discharged at 10% premium by issuing 8% preference shares of ₹ 100 each (at par)
- (4) Debentures of Honest Limited to be converted into equivalent number of debentures of Faithful Limited.
- (5) Sundry debtors of Faithful Limited include ₹ 25,000 due from Honest Limited.
- (6) Cost of liquidation amounting to ₹ 4,000 were borne by Faithful Limited.

You are required to :-

- (i) Calculate Purchase Consideration.
- (ii) Pass Journal entries in the books of Faithful Limited.
- (iii) Prepare Balance-sheet of Faithful Limited after Amalgamation.

[TURN OVER

2. (a) Select the correct alternative from the bracket and **rewrite** the complete sentence :- 8
- (1) Final dividend on equity shares is declared by _____. (board of directors, bankers, shareholders)
  - (2) Interest on debentures is paid by a Limited Company on _____. (cost, face value, market price).
  - (3) For allocating the profit for pre and post incorporation periods, director's salary is _____. (pre incorporation income, pre incorporation expenses, post incorporation expenses).
  - (4) The scheme of capital reduction is to be finally approved by _____. (SEBI, High Court, Central Government).
  - (5) For a limited company, own debentures are _____. (fixed assets, investments, debtors).
  - (6) On amalgamation of companies, the company which takes over another company is called _____ company. (private, transferor, transferee).
  - (7) In the case of personal investments, if interest upto the date of transaction is included in the price quoted, then it is called as _____ price. (ex-interest, cum-interest, fixed).
  - (8) As per revised Schedule VI, Cash at Bank is disclosed under the heading _____ (Cash and Cash equivalents, Bank Balance, Current Assets).
2. (b) State whether the following statements are **True** or **False**. (Reasons not required). 8
- (1) Interest on debentures must be paid by a limited Company, irrespective of profit or loss.
  - (2) The terms of redemption of preference shares or debentures must be specified at the time of issue by a limited company.
  - (3) In the case of a limited company, buy back of securities must be as per SEBI guidelines.
  - (4) Amalgamation includes internal reconstruction.
  - (5) Profits prior to incorporation are always available for distribution by way of dividend, for a limited company.
  - (6) As per revised Schedule VI, depreciation and the amortization expenses are disclosed together in Profit and Loss Account.
  - (7) Personal investments include both shares and debentures.
  - (8) Preference shares are always redeemed at premium only.
3. M/s. Mukesh Co. was incorporated on 1st September, 2011 to take over the business of Mr. Anil w.e.f. 1st April, 2011. Purchase consideration was fixed at ₹ 2,50,000 payable in ₹ 25,000 Equity shares of ₹ 10 each which was paid on 31st October 2011. It's Profit and Loss Account for the year ended 31st March, 2012 was as under :- 16

Profit and Loss Account For the Year Ended 31st March, 2012

Particulars	₹	Particulars	₹
To Salaries : Office Staff	6,000	By Gross Profit	1,35,000
Proprietor	1,200	By Interest on Investments	6,000
To Rent	6,600	By Discount received	2,000
To Selling Expenses	13,500		
To Office Expenses	12,000		
To Interest on Purchase Consideration	7,000		
To Preliminary Expenses written off	2,900		
To NET PROFIT	93,800		

Additional Information:-

- (1) Anil's Capital as on 1st April 2011 was ₹ 2,25,000.
- (2) Sales during the year were as under :-

April and May 2011	₹ 15,000 p.m
June, July and August 2011	₹ 30,000 p.m
September, October and November 2011	₹ 36,000 p.m
December, 2011, Jan. and Feb. 2012	₹ 54,000 p.m
March, 2012	₹ 60,000 p.m.
- (3) Purchases during pre and post incorporation period were ₹ 50,000 and ₹ 1,50,000 respectively.
- (4) Rent was paid @ ₹ 6,000 p.a. upto 30th September 2011 and thereafter @ ₹ 7,200 p.a.
- (5) Provide depreciation on Land and Building at ₹ 12,000 p.a. and on Plant and Machinery at ₹ 9,000 p.a.
- (6) Investments were taken from vendor.
- (7) Write off 30% of Goodwill.

Prepare Profit and Loss Account for the year ended 31st March, 2012 showing profit or loss in Pre-incorporation period and Post-incorporation period.

4. Following is the Balance sheet of M/s. SONAM Ltd. as on 31st March, 2012.

16

Balance Sheet as on 31st March, 2012

Liabilities	₹	Assets	₹
10% Preference Shares of ₹ 10 each	5,00,000	Goodwill	2,00,000
Equity Shares of ₹ 10 each	10,00,000	Land and Building	10,00,000
10% Debentures	2,00,000	Investments	5,00,000
Sundry Creditors	2,00,000	Stock	4,00,000
Other Liabilities	7,00,000	Publicity Campaign expenses	4,00,000
		Profit and Loss Account	1,00,000
Total	26,00,000	Total	26,00,000

The scheme of reconstruction approved by the authority was as under :-

- (1) Each Equity share will be written down from ₹ 10 to ₹ 6 fully paid.
- (2) Each 10% Preference share is to be written down from ₹ 10 to ₹ 8 fully paid. These Preference shares to be converted into 12% Preference Shares of ₹ 2 each and remaining into Equity Shares of ₹ 6 each fully paid.
- (3) 10% Debentureholders agreed to waive 20% of their rights.
- (4) Assets were revalued as - Land and Building ₹ 12,00,000, stock to be reduced by 20%.
- (5) Creditors dues are settled as follows :-
  - (a) 30% immediate payment
  - (b) 50% paid by issue of 10% Debentures
  - (c) 20% amount cancelled.
- (6) All Intangible and fictitious assets are to be written off.
- (7) 15000 Equity Shares of ₹ 6 each were issued to the public for cash.

You are required to prepare :-

- (i) Capital Reduction Account
- (ii) Balance Sheet of Sonam Limited after reconstruction.

5. Following is the Balance sheet of M/s. Kunal Ltd. as on 31st March 2012.

Balance-Sheet as on 31st March, 2012

Liabilities	₹	Assets	₹
5000 – 10% Redeemable Preference Shares of ₹ 100 each	5,00,000	Fixed Assets	13,00,000
1,20,000 Equity shares of ₹ 10 each	12,00,000	Investments	4,00,000
Securities Premium	50,000	Other Current Assets	4,50,000
General Reserve	2,00,000	Bank Balance	5,00,000
Profit and Loss account	1,00,000		
11% Debentures	4,00,000		
Creditors	2,00,000		
Total	26,50,000	Total	26,50,000

On the above date, Company decided to redeem 10% Preference shares at a premium of 10%. Company decided to issue such number of Equity shares of ₹ 10 each at a premium of 10% after utilisation of sources to the maximum possible extent available for redemption as per provisions of Companies Act, 1956.

Company sold 75% of Investments at book value.

The payments were made to the Preference shareholders except on 200 Preference shares who could not be traced out.

Further, Company decided to issue one fully paid Bonus share of 10 each at a premium of 10% against Five shares held (except fresh issue).

You are required to :-

- Pass journal entries in the books of Kunal Limited.
- Prepare Balance Sheet of Kunal Limited after redemption.

6. Atul Industries Limited issued 1,00,000 Equity shares of ₹ 100 each at a premium of ₹ 50 16 per share to the public for subscription. The amount was payable as under :-

- on Application ₹ 30 per share
- on Allotment ₹ 70 per share (including premium)
- on First call ₹ 30 per share
- on Final call ₹ 20 per share

Applications were received for 1,25,000 equity shares. All excess applications were returned along with refund money. All amounts due on allotment and call were duly received. However, Mr. Saijay holding 5,000 equity shares, failed to pay first and final call. Mr. Mahesh holding 4000 equity shares did not pay final call. All these shares were forfeited after the final call and reissued to Mr. Suyash at ₹ 80 per share credited as fully paid up.

Pass Journal entries in the books of Atul Industries Limited to record the above transactions

7. Journalise the following transactions in the books of M/s Omkar Ltd. for the year, ended 31st March, 2012 applying AS-11.

Date	Transactions
30/11/2011	Export of goods worth US \$ 60,000 to M/s. Jackson Ltd.
16/12/2011	Export of goods worth US \$ 70,000 to M/s. Max Ltd.
27/12/2011	Import of goods worth US \$ 40,000 from M/s. MacMillan Co.
13/01/2012	Received US \$ 25,000 from M/s. Jackson Ltd.
17/01/2012	Received from M/s. Max Ltd. US \$ 30,000
27/01/2012	Paid to M/s. MacMillan Co. US \$ 20,000
10/02/2012	Received from M/s. Max Ltd. US \$ 20,000
19/02/2012	Received from M/s. Jackson Ltd. US \$ 25,000
08/03/2012	Received from M/s. Max Ltd. US \$ 10,000
21/03/2012	Paid to M/s. MacMillan Co. US \$ 10,000
25/03/2012	Imported spare parts from M/s. Bush Ltd. worth US \$ 5,000 in cash
31/03/2012	Export of goods worth US \$ 20,000 to M/s. Philips Ltd. in cash.

Exchange rate per US \$ was as under :-

Date	Exchange rate ₹
30/11/2011	47.00
16/12/2011	48.00
27/12/2011	48.00
13/01/2012	50.00
17/01/2012	49.00
27/01/2012	49.00
10/02/2012	47.00
19/02/2012	45.00
08/03/2012	49.00
21/03/2012	46.00
25/03/2012	47.00
31/03/2012	49.00

[TURN OVER

8. Following is the Balance-sheet of M/s. Swamini Ltd. as on 31st March 2012.

16

Balance Sheet as on 31st March, 2012

Liabilities	₹	Assets	₹
1,00,000 Equity shares of ₹ 10 each	10,00,000	Fixed Assets	20,00,000
5000 - 10% Preference Shares of ₹100 each	5,00,000	Investments	1,00,000
Sinking Fund	1,00,000	Stock	2,50,000
Securities Premium	1,00,000	Debtors	3,50,000
General Reserve	2,00,000	Bank Balance	3,00,000
Profit and Loss account	1,00,000		
8% Debentures	6,00,000		
Creditors	4,00,000		
	<u>30,00,000</u>		<u>30,00,000</u>

It was decided to buyback maximum number of Equity shares at the maximum price possible under the law. Temporary Bank overdraft was arranged in case of shortage of funds.

You are required to :-

- Ascertain maximum number of equity shares that Company can buy back.
- Maximum price that Company can offer
- Pass journal entries in the books of M/s Swamini Limited.
- Prepare Balance Sheet of Swamini Limited after buyback.

9. Vasantrao Limited furnished you the following Trial Balance as on 31st March, 2012 :-

16

Particulars	Debit ₹	Credite ₹
Equity share capital (50,000 shares of ₹ 10 each fully paid up)	—	5,00,000
12% Redeemable preference share capital (20,000 shares of ₹ 10 each fully paid up)	—	2,00,000
General Reserve	—	1,49,000
Cash on hand	7,000	—
Bank of India - current account	2,10,000	—
Debtors	2,00,000	—
Creditors	—	86,000
9% Debentures	—	1,00,000
Goodwill	76,000	—
Land	1,50,000	—
Other Fixed Assets (Net)	4,00,000	—
Stock of finished goods	2,15,000	—
Advance Tax (current year)	60,000	—
Provision for tax (current year)	—	75,000
Tax Payable (previous year)	—	8,000
Profit and loss Account (Balance b/f)	—	10,000
Net Profit for current year (after tax)	—	1,90,000

Additional information:-

- (1) Debentures are due for redemption on 31st March, 2016 and secured against land.
- (2) Proposed dividend is @ 12% on preference shares and 20% on Equity shares.
- (3) Transfer to General Reserve is ₹ 7,00,000.
- (4) The Authorised Share Capital is 70,000 equity shares of ₹ 10 each and 30,000, 12% Redeemable preference shares of ₹ 10 each.
- (5) Contingent Liability is ₹ 10,000.

You are required to prepare the Balance Sheet of Vasant Rao Limited as on 31st March, 2012 giving the information in the manner, so required by schedule VI to the Companies Act, in the Vertical or Horizontal form to the extent available from the above data. Ignore previous year's figures and corporate dividend tax.

[TURN OVER

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम - जुना आकृतिबंध)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

(ज्या विद्यार्थ्यांनी शैक्षणिक वर्ष २०१०-११ आणि त्यापूर्वी महाविद्यालयांमध्ये प्रवेश घेतला आहे, तसेच ज्या विद्यार्थ्यांनी दूरस्थ आणि मुक्त अध्ययन संस्थेमध्ये प्रवेश घेतला आहे अशा विद्यार्थ्यांसाठी).

सूचना : (१) प्रश्न क्रमांक १ व २ अनिवार्य आहेत.

(२) प्रश्न क्रमांक ३ ते ९ मधील कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

(३) उजवीकडील आकडे गुण दर्शवितात.

(४) तुम्ही केलेली टाचणे उत्तराचा भाग असेल.

(५) इंग्रजी भाषेतील मूळ प्रश्न प्रमाण मानावेत.

(६) कोणत्याही प्रश्नांमधील ताळेबंद जुन्या किंवा सुधारित परिशीष्टानुसार उभ्या किंवा आडव्या रकान्यामध्ये तयार करावयाचा आहे.

१. ऑनेस्ट लिमिटेड व फेथफुल लिमिटेड या कंपन्यांचे ३१ मार्च, २०१२ या दिवशीचे ताळेबंद खालीलप्रमाणे आहे :- २०

देणी	ऑनेस्ट लि. ₹	फेथफुल लि. ₹	मालमत्ता	ऑनेस्ट लि. ₹	फेथफुल लि. ₹
समभाग भांडवल (प्रत्येकी ₹ १०० प्रमाणे पूर्णदत्त)	१२,००,०००	१८,००,०००	नावलौकीक	९०,०००	१,५०,०००
७०% अग्रहक्क भागभांडवल (प्रत्येकी ₹ १०० प्रमाणे पूर्णदत्त)	६,७५,०००	९,००,०००	जागा	९,७५,०००	१०,५०,०००
साधारण गंगाजळी	१,०५,०००	१,२०,०००	यंत्र व संयंत्र	९,००,०००	१२,३०,०००
नफातोटा खाते	६७,५००	९३,०००	मालसाठा	२,७०,०००	३,७५,०००
वैधानिक गंगाजळी	४०,५००	७२,०००	विविध ऋणको	२,१०,०००	५,०२,५००
१०% कर्ज रोखे	२,२५,०००	१,२६,०००	बँकेतील शिल्लक	१८,०००	३६,०००
विविध धनको	१,५०,०००	२,३२,५००			
एकूण ₹	२४,६३,०००	३३,४३,५००	एकूण ₹	२४,६३,०००	३३,४३,५००

वरील तारखेस फेथफुल लि. ने ऑनेस्ट लि. चा व्यवसाय खालील अटी व शर्तीवर विकत घेतला :-

(१) पुढील मालमत्ता वगळता इतर सर्व मालमत्ता व देणी आपल्या पुस्तकी मूल्यास खरेदी केल्या.
जागा ₹ ८,५०,०००, यंत्र व संयंत्र ₹ ७,००,०००.

(२) ऑनेस्ट लि. च्या समभागधारकांना प्रत्येकी ₹ १०० चे १०% अधिभारासम ₹ १०,००० समभाग देण्यात आले.

(३) ऑनेस्ट लि. च्या अग्रहक्क भागधारकांना फेथफुल लि. मधील प्रत्येकी ₹ १०० चे ८% अग्रहक्क भाग १०% अधिभारासह देण्यात आले.

(४) ऑनेस्ट लि. च्या कर्जरोख्यांचे फेथफुल लि. च्या तितक्याच रकमेच्या कर्जरोख्यांमध्ये रूपांतर करण्यात आले.

(५) फेथफुल लि. च्या धनकोमध्ये ऑनेस्ट लि. च्या ₹ २५,००० इतक्या रकमेचा समावेश केला आहे.

(६) विलिनीकरणाचा खर्च ₹ ४,००० इतका असून, तो फेथफुल लि. ने करावयाचा आहे.

वरील माहितीवरून -

(१) खरेदी मोबदला काढा.

(२) फेथफुल लि. च्या रोजकिर्दीमध्ये, वरील व्यवहारांच्या नोंदी करा.

विलिनीकरणानंतरचा ताळेबंद तयार करा.

२. (अ) कंसात दिलेल्या पर्यायांपैकी अचूक व सुयोग्य असा पर्याय निवडून, खाली दिलेले संपूर्ण वाक्य पुन्हा लिहा :-

- (१) समभागांवरील अंतिम लाभांश ----- च्या द्वारे जाहीर केला जातो. (बँक, समभागधारक, संचालक मंडळ).
- (२) मर्यादित कंपनी आपल्या कर्जरोख्यांवरील व्याज ----- यावर अदा करते. (मूळ किंमत, दर्शनी मूल्य, बाजारभाव).
- (३) नोंदणीपूर्व आणि नोंदणीनंतरच्या कालावधीच्या नफ्याची विभागणी करताना संचालकाचे वेतन ----- या प्रमाणात विभागले जाते. (नोंदणीपूर्व जमा, नोंदणीपूर्व खर्च, नोंदणीनंतरचा खर्च).
- (४) भांडवल कपातीची योजना अखेरीस ----- कडून मंजूर करून घेतली जाते. (सेबी, उच्च न्यायालय, केंद्र सरकार)
- (५) मर्यादित कंपनीसाठी स्वतःचे कर्जरोखे ----- असतात. (स्थावर मालमत्ता, गुंणवणूक, ऋणको).
- (६) कंपन्यांच्या विलिनीकरणानंतर जी कंपनी दुसऱ्या कंपनीचा व्यवसाय खरेदी करते, त्या कंपनीला ----- कंपनी असे संबोधतात. (खाजगी, हस्तांतरक, हस्तांतरिती).
- (७) वैयक्तिक गुंतवणूक खात्यासंबंधी, जेव्हा दिलेल्या कंपनीमध्ये व्यवहाराच्या तारखेपर्यंतचे व्याज समाविष्ट केलेले असते, तेव्हा या किंमतीस ----- किंमत असे संबोधले जाते. (व्याजरहित, व्याजासह, स्थिर).
- (८) सुधारित सहाय्या परिशिष्टानुसार, बँकेतील शिल्लकही ----- या शीर्षकाखाली दर्शवितात. (रोख व सममूल्य रोख, बँकेतील शिल्लक, जंगम मालमत्ता).

(ब) खालील विधाने सत्य की असत्य ते लिहा :- (कारण लिहू नये).

- (१) कंपनीला नफा झालेला असो वा तोटा, लिहा कर्ज रोख्यांवरील व्याज द्यावेच लागते.
- (२) मर्यादित कंपनीला अग्रहक्कभाग वा कर्जरोखे विक्रीस काढतेवेळेस त्यांच्या विमोचनासंबंधीच्या शर्ती निर्देशित कराव्या लागतात.
- (३) मर्यादित कंपनीला सेबीच्या (SEBI) मार्गदर्शक तत्वांनुसार रोख्यांची पुनखरेदी करणे आवश्यक आहे.
- (४) विलिनीकरणामध्ये अंतर्गत पुनर्रचना समाविष्ट आहे.
- (५) मर्यादित कंपनीचा नोंदणीपूर्वकाळाचा नफा लाभांशाच्या वितरणासाठी नेहमी उपलब्ध असतो.
- (६) सुधारित परिशिष्ट क्रमांक ६ नुसार, घसारा व खातेबाद रकमा ह्या एकत्रितपणे नफातोटा खात्यामध्ये दर्शवितात.
- (७) वैयक्तिक गुंतवणुकीच्या खात्यामध्ये भाग व रोखे दोन्हीही समाविष्ट होतात.
- (८) अग्रहक्कभागांचे विमोचन हे नेहमी अधिभागामध्येच होते

३. १ एप्रिल, २०११ पासून श्री. अनील यांचा व्यवसाय खरेदी करण्यासाठी, मेसर्स मुकेश कं. ची स्थापना १६ १ सप्टेंबर, २०११ रोजी करण्यात आली. खरेदी मोबदला ₹ २,५०,००० ठरला असून, तो प्रत्येकी ₹ १० च्या २५,००० समभागात देण्यात येणार असून तो ३१ ऑक्टोबर, २०११ रोजी देण्यात आला. कंपनीचे ३१ मार्च, २०१२ रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे नफातोटा पत्रक पुढील प्रमाणे आहे :-

३१ मार्च, २०१२ रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे नफातोटा खाते.

तपशील	₹	तपशील	₹
पगार : कार्यालयीन कर्मचारी	६,०००	ढोबळ नफा	१,३५,०००
मालकाचा पगार	१,२००	गुंतवणुकीवरील व्याज	६,०००
भाडे	६,६००	मिळालेली सूट	२,०००
विक्री खर्च	१३,५००		
कार्यालयीन खर्च	१२,०००		
खरेदी मोबदल्यावरील व्याज	७,०००		
प्राथमिक खर्च खातेबाद	२,९००		
निव्वळ नफा	९३,८००		
	१,४३,०००		१,४३,०००

अतिरिक्त माहिती :-

(१) १ एप्रिल, २०११ रोजी श्री. अनील यांचे भांडवल ₹ २,२५,००० होते.

(२) वर्षभरातील विक्री पुढीलप्रमाणे होती :-

एप्रिल आणि मे, २०११	₹ १५,००० प्रतिमाह
जून, जुलै आणि ऑगस्ट, २०११	₹ ३०,००० प्रतिमाह
सप्टेंबर, ऑक्टोबर आणि नोव्हेंबर, २०११	₹ ३६,००० प्रतिमाह
डिसेंबर, २०११, जानेवारी आणि फेब्रुवारी, २०१२	₹ ५४,००० प्रतिमाह
मार्च, २०१२	₹ ६०,००० प्रतिमाह

(३) नांदणीपूर्व आणि नोंदणी नंतरची खरेदी अनुक्रमे ₹ ५०,००० आणि ₹ १,५०,००० इतकी होती.

(४) ३० सप्टेंबर, २०११ पर्यंत दिलेले भाडे ₹ ६,००० प्रतिवर्ष आणि त्यानंतर वार्षिक ₹ ७,२०० होते.

(५) जमीन व इमारतीवरील घसारा ₹ १२,००० वार्षिक आणि संयंत्र आणि यंत्रसामग्रीवरील घसारा ₹ ९,००० वार्षिक आकारावयाचा आहे.

(६) गुंतवणूक विक्रेत्याकडून घेतलेली आहे.

(७) ३०% नावलौकीक खातेबाद करावयाचे आहे.

वरील माहितीवरून :

नोंदणीपूर्व आणि नोंदणीनंतरच्या कालावधीतील नफा किंवा तोटा काढण्यासाठी ३१ मार्च, २०१२ रोजी

४. ३१ मार्च, २०१२ रोजी मेसर्स सोनम लि. चा ताळेबंद पुढीलप्रमाणे आहे :-

१६

३१ मार्च, २०१२ रोजीचा ताळेबंद

देणी	₹	मालमत्ता	₹
प्रत्येकी ₹ १० चे १०% अग्रहक्क भाग	५,००,०००	नावलौकिक	२,००,०००
प्रत्येकी ₹ १० चे समभाग	१०,००,०००	जमीन व इमारत	१०,००,०००
१०% कर्जरोख	२,००,०००	गुंतवणूक	५,००,०००
विविध धनको	२,००,०००	मालसाठा	४,००,०००
इतर देणी	७,००,०००	प्रसिध्दी मोहीम खर्च	४,००,०००
		प्राथमिक खर्च	१,००,०००
एकूण	२६,००,०००	एकूण	२६,००,०००

मान्यताप्राप्त अंतर्गत योजना पुढीलप्रमाणे आहे :-

- (१) प्रत्येक समभागांचे मूल्य ₹ १० हून ₹ ६ पूर्णदत्त पर्यंत कमी करावयाचे आहे.
- (२) प्रत्येक १०% अग्रहक्क भागांचे मूल्य ₹ १० हून ₹ ८ पूर्णदत्त पर्यंत कमी करावयाचे आहे.
ह्या अग्रहक्क भागांचे रूपांतर प्रत्येकी ₹ २ च्या १२% अग्रहक्क भागांमध्ये आणि उर्वरित प्रत्येकी ₹ ६ च्या समभागात करावयाचे आहे.
- (३) १०% कर्जरोखे धारकांनी त्यांच्या २०% अधिकाराचा त्याग करण्याचे ठरविले.
- (४) मालमत्तांचे पुनर्मूल्यांकन पुढीलप्रमाणे :- जमीन व इमारत - ₹ १२,००,०००, मालसाठ्याचे मूल्य २०% ने कमी करावयाचे आहे.
- (५) विविध धनको पुढीलप्रमाणे देण्यात आले :-
  - (अ) ३०% त्वरित चुकते करणे
  - (ब) ५०% धनकोंना १०% कर्जरोखे
  - (क) २०% रक्कम रद्द करणे.
- (६) सर्व अमूर्त आणि अकल्पित मालमत्ता खाती बाद करावयाची आहेत.
- (७) प्रत्येकी ₹ ६ चे १५००० समभाग जनतेला रोखीने विकण्यात आले.

वरील माहितीवरून :-

- (१) भांडवल कपात खाते तयार करा.
- (२) सोनम लि. चा पुनर्रचनेनंतरचा ताळेबंद तयार करा.

५. ३१ मार्च, २०१२ रोजीचा मेसर्स कुणाल लि. चा ताळेबंद पुढील प्रमाणे आहे :-

३१ मार्च, २०१२ रोजीचा ताळेबंद

देणी	₹	मालमत्ता	₹
प्रत्येकी ₹१०० चे ५००० - १०%		स्थायी मालमत्ता	१३,००,०००
विमोचित अग्रहक्क भाग	५,००,०००	गुंतवणूक	४,००,०००
प्रत्येकी ₹ १० चे समभाग १,२०,०००	१२,००,०००	इतर चालू मालमत्ता	४,५०,०००
भाग अधिभार	५०,०००	बँक	५,००,०००
सामान्य गंगाजळी	२,००,०००		
नफ़तोट्टा खाते	१,००,०००		
११% कर्ज रोख	४,००,०००		
धनको	२,००,०००		
एकूण	२६,५०,०००	एकूण	२६,५०,०००

वरील तारखेस कंपनीने १०% अग्रहक्क भागाचे १०% अधिमूल्याने विमोचन करण्याचे ठरविले. कंपनी कायदानुसार उपलब्ध स्रोतांचा संपूर्णपणे उपयोग करून उर्वरित रकमेइतक्या संख्येचे प्रत्येकी ₹ १० चे समभाग १०% अधिमूल्याने विक्रीस काढून उभारण्याचे ठरविले. कंपनीने ७५% गुंतवणुकीची विक्री पुस्तकी मूल्यात केली. २०० अग्रहक्क भागांचे पैसे त्याचे पत्र प्राप्त न झाल्याने ते वगळता इतर भागधारकांचे पैसे देण्यात आले. तद्नंतर कंपनीने प्रत्येकी ₹ १० चा एक पूर्णदत्त अधिलाभांश भाग १०% अधिमूल्याने पाच भागांच्या (नवीन विक्री सोडून) बदल दिले.

वरील माहितीवरून :-

- (१) कुणाल लि. च्या रोजकीर्दीमध्ये नोंदी करा.
- (२) कुणाल लि. च्या विमोचनानंतरचा ताळेबंद तयार करा.

६. अतूल इंडस्ट्रीज लि. ने प्रत्येकी ₹ १०० चे १,००,००० समभाग प्रत्येकी ₹ ५० अधिभारासह खुल्या विक्रीस काढले. देय रकमा खालील प्रमाणे होत्या :-

₹ प्रतिभाग

अर्जासोबत	३०
वाटपासोबत	७० (अधिभारासह)
पहिला हप्ता	३०
अंतिम हप्ता	२०
	<hr/>
	१५०

एकूण १,२५,००० भागांसाठीचे अर्ज आले. जादा आलेल्या अतिरिक्त अर्जासोबत त्यांच्या शुल्काचा परतावा करण्यात आला. ५,००० भाग असणाऱ्या श्री. संजयने प्रथम व अंतिम हप्ते दिले नाहीत. ४,००० भाग असणाऱ्या महेशने अंतिम हप्त्याचे पैसे दिले नाहीत. अंतिम हप्त्यानंतर हे सर्व भाग जप्त करण्यात आले. याद्वारे पत्रविक्री करण्यात आली.

Con. 1157-JS-2210-13.

13

७. AS-11 चा वापर करून ११ मार्च, २०१२ रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता मेसर्स अँकार लि. च्या रोजकीर्दीमध्ये पुढील व्यवहारांच्या नोंदी करा :-

दिनांक	व्यवहार
३०/११/२०११	मेसर्स जॅक्सन कं. लि. ला US \$ ६०,००० किंमतीच्या वस्तुंची निर्यात
१६/१२/२०११	मेसर्स मॅक्स लि. ला US \$ ७०,००० किंमतीच्या वस्तुंची निर्यात
२७/१२/२०११	मेसर्स मॅकमिलन कं. कडून US \$ ४०,००० किंमतीच्या वस्तुंची आयात
१३/०१/२०१२	मेसर्स जॅक्सन कं. कडून US \$ २५,००० मिळाले
१७/०१/२०१२	मेसर्स मॅक्स कं कडून US \$ ३०,००० मिळाले
२७/०१/२०१२	मेसर्स मॅकमिलन कं. ला US \$ २०,००० दिले
१०/०२/२०१२	मेसर्स मॅक्स लि. कडून US \$ २०,००० मिळाले
१९/०२/२०१२	मेसर्स जॅक्सन कं कडून US \$ २५,००० मिळाले
०८/०३/२०१२	मेसर्स मॅक्स कं. कडून US \$ १०,००० मिळाले
२१/०३/२०१२	मेसर्स मॅकमिलन कं. ला US \$ १०,००० दिले
२५/०३/२०१२	मेसर्स बुश कं. कडून US \$ ५,००० किंमतीचे सूटे भाग रोखीने आयात केले
३१/०३/२०१२	मेसर्स फिलिप्स लि. ला US \$ २०,००० किंमतीच्या वस्तु रोखीने निर्यात केल्या

प्रति US \$ विनिमय दर पुढील आहेत :-

दिनांक	विनिमय दर ₹
३०/११/२०११	४७.००
१६/१२/२०११	४८.००
२७/१२/२०११	४८.००
१३/०१/२०१२	५०.००
१७/०१/२०१२	४९.००
२७/०१/२०११	४९.००
१०/०२/२०११	४७.००
१९/०२/२०१२	४५.००
०८/०३/२०१२	४९.००
२१/०३/२०१२	४६.००
२५/०३/२०१२	४७.००
३१/०३/२०१२	४९.००

[TURN OVER

८. ३१ मार्च, २०१२ राजीच्या मेसर्स स्वामिनी लि. चा ताळेबंद पुढील प्रमाणे आहे :-

१६

३१ मार्च, २०१२ रोजीचा ताळेबंद

देणी	₹	मालमत्ता	₹
प्रत्येकी ₹ १० चे १,००,०००	१०,००,०००	स्थायी मालमत्ता	२०,००,०००
समभाग		गुंतवणूक	१,००,०००
प्रत्येकी ₹ १०० चे		मालमत्ता	२,५०,०००
५,००० - १०% (अग्रहक्क भाग)	५,००,०००	ऋणको	३,५०,०००
निक्षेप निधी	१,००,०००	बँक	३,००,०००
भाग अधिभार	१,००,०००		
सामान्य गंगाजळी	२,००,०००		
नफातोटा खाते	१,००,०००		
८% कर्ज रोखे	६,००,०००		
विविध धनको	४,००,०००		
एकूण	३०,००,०००	एकूण	३०,००,०००

कायदानुसार शक्य तितक्या समभागांची जास्तीत जास्त किंमतील पुनखरेदी करण्याचे ठरविले आहे. निधीचा कमतरता भासल्यास बँक ओव्हरड्राफ्टची व्यवस्था करण्यात आली आहे.

- वरील माहितीवरून :
- (१) कंपनी किती समभागांची पुनखरेदी करू शकते ते ठरवा
  - (२) कंपनी किती किंमतीला पुनखरेदी करू शकते ते ठरवा
  - (३) मेसर्स स्वामिनी लि च्या रोजकीर्दीमध्ये नोंदी करा
  - (४) मेसर्स स्वामिनी लि. चा पुनखरेदीनंतरचा ताळेबंद तयार करा.

९. वसंतराव कंपनी लिमिटेडचे ३१ मार्च, २०१२ रोजीचे तेरीजपत्रक खालील प्रमाणे आहे :-

तपशील	नांवे (₹)	जमा (₹)
भाग भांडवल ५०,००० प्रत्येकी ₹ १०चे पूर्णदत्त समभाग	--	५,००,०००
१२% २०,००० प्रत्येकी ₹ १० चे पूर्णदत्त अग्रहक्कभाग	--	२,००,०००
साधारण गंगाजळी	--	१,४९,०००
रोख शिल्लक	७,०००	--
बँक ऑफ इंडिया (चालू खाते)	२,१०,०००	--
ऋणको	२,००,०००	--
धनको	--	८६,०००
९% कर्ज रोखे	--	१,००,०००
नाव लौकिक	७६,०००	--
जमीन	१,५०,०००	--
इतर स्थावर मालमत्ता (नक्त)	४,००,०००	--
तयार मालसाठा	२,१५,०००	--
अग्रिमकर (चालू वर्षासाठी)	६०,०००	--
करासाठी तरतूद (चालू वर्षासाठी)	--	७५,०००
देय कर (मागील वर्षासाठी)	--	८,०००
नफातोटा खाते (मागील जमा)	--	१०,०००
चालू वर्षाचा नफा (आयकर तरतुदीनंतरचा)	--	१,९०,०००
एकूण :	१३,१८,०००	१३,१८,०००

अतिरिक्त माहिती :-

- (१) कर्ज रोख्यांचे विमोचन ३१ मार्च, २०१६ रोजी करावयाचे असून, त्यासाठी जमीन गहाण ठेवलेले आहे.
- (२) अग्रहक्क भागांवर १२% आणि समभागांवर २०% लाभांश देय आहे.
- (३) साधारण गंगाजलीला ७,००० वर्ग करावेत.
- (४) कंपनीचे अधिकृत भाग भांडवल येणे प्रमाणे - प्रत्येकी ₹१० चे ७०,००० समभाग आणि प्रत्येकी ₹ १० चे ३०,००० १२% अग्रहक्क भाग.
- (५) घटनापेक्ष दायित्व ₹ १०,००० इतके आहे.

वरील तेरीजपत्रक आणि अतिरिक्त माहिती विचारात घेऊन ३१ मार्च, २०१२ रोजीचा कंपनी कायद्याच्या परिशिष्ट ६ नुसार वसंतराव कंपनी मर्यादितचा उभ्या किंवा आडव्या रकान्यातील ताळेबंद तयार करा.

मागील वर्षीचे आकडे व कंपनी लाभांश कर विचारात घेऊ नका.

*****

BTYB Com. Financial Accounting & Audit
Paper IV - Auditing & Cost Accounting
(REVISED COURSE-OLD PATTERN)

(3 Hours)

[Total Marks :

30/3/13

- N. B. : (1) Question Nos. 1, 2 and 7 are compulsory and answer any two from the remaining in each section.
(2) **Figures** to the **right** indicate **full** marks allotted to the question.
(3) Working notes wherever **necessary** should form part of your answer.
(4) Answer **both** the sections in the **same** answerbook.

Section I

1. (a) Explain in detail the different type of errors. 8
(b) Explain the term "Internal Control." What are its objectives ? 6
2. (a) Select the most appropriate option and rewrite the following sentences : 6
  - (i) Manipulation of Accounts to show a better position is called as _____.
    - Secred Reserve
    - Window Dressing
    - True and Fair view
    - None of the above
  - (ii) Audit conclusions and Reporting is _____.
    - Advantage of Audit
    - Limitation of Audit
    - Technique of Audit
    - Principle of Audit
  - (iii) Closing stock with consignee is to be shown as the asset of _____.
    - the consignee
    - the consignor
    - the agent
    - consignee and consignor
  - (iv) _____ deals with audit sampling.
    - SA 530
    - SA 400
    - SA 610
    - SA 510
  - (v) Internal check is meant for _____.
    - Prevention of Fraud
    - Increase the Profit
    - Detection of Fraud
    - Helping Audit in Depth
  - (vi) Audit of Joint Stock companies is conducted in order to _____.
    - Increase the Profit
    - Increase the Goodwill
    - Meet the Statutory Requirements
    - Satisfy the Management
- (b) State whether the following statements are **True** or **False** : 6
  - (i) A shareholder of the company can be appointed as a statutory auditor of a company.
  - (ii) The method valuation of assets should not be consistent.
  - (iii) Balance confirmation from Debtors is an internal document.
  - (iv) Internal Auditor must be a Chartered Accountant.
  - (v) Audit Techniques are given by SA 500.
  - (vi) Permanent Audit File includes Trust Deed.
3. (a) What is Audit Programme ? What factors should be kept in mind while preparing Audit programme ? 6
(b) As per Companies Act, 1956, under what circumstances can the auditor of a company be appointed by a Special Resolution ? 6
4. (a) How would you vouch the following ? 6
  - (i) Rent Paid
  - (ii) Royalties Received.
- (b) What is "Periodic Audit" ? Explain its limitations. 6
5. (a) How would you verify the following ? 6
  - (i) Empties and Containers
  - (ii) Unsecured Loan.
- (b) Explain "Permanent Audit File". Give examples of its contents. 6

6. Write short notes on any **three** of the following :-
- (a) Secret Reserve
  - (b) Test Checking
  - (c) Routine Checking
  - (d) Teeming and Lading
  - (e) Disqualifications of a Company Auditor.

Section II

7. Jai Hind Construction Ltd., obtained the contract to construct a Housing Complex for ₹ 300 Lac. The contractee agrees to pay 90% of the work certified immediately upon the receipt of the certificate from the Architect and the balance amount would be paid on the completion of contract.
- The work was commenced on 1st August, 2010 and completed on 31st March, 2012. A machine costing ₹ 30,00,000 was specially bought for use on contract and it would fetch ₹ 3,00,000 as scrap value on completion of the contract. The accounts are closed on 31st March every year. Further details are as follows :

Particulars		31-03-2011	31-03-2012
		₹	₹
Monetary information :			
Wages		10,50,000	19,80,000
Indirect Materials		18,30,000	31,40,000
Direct Expenses		3,95,000	6,80,000
Office Expenses		5,79,000	8,64,000
Price per Ton of Steel		42,000	44,000
Price per Brick		8	9
Scrapped value of Bricks		—	32,000
Work Certified (Cumulative)		1,20,00,000	3,00,00,000
Work Uncertified		5,00,000	—
Quantitative information :			
Steel — Purchased	Ton	105	120
Returned	Ton	4	3
Lost in Accident	Ton	—	5
Sold	Ton	—	3
Bricks — Purchased	Nos.	1,20,000	1,50,000
Returned	Nos.	3,000	2,000
Lost in Accident	Nos.	1,500	—

Prepare contract Accounts for the year ended 31-03-2011 and 31-03-2012. Also prepare contractee Accounts for both the years and show extracts of Balance sheet as on 31-03-2011.

8. RST Ltd. has furnished the following information from the Financial Books for the year ended 31st March, 2012.

Trading and Profit and Loss A/c

Dr.			Cr.
Particulars	₹	Particulars	₹
To opening stock (Finished Goods 2,500 units)	2,50,000	By sales (47,500 units)	59,85,000
To Raw Materials	20,80,000	By Closing Stock (Finished Goods 5,000 units)	5,00,000
To Direct Wages	15,15,000	By Commission Received	35,000
To Factory Expenses	10,18,000	By Bad Debts Recovered	12,000
To Office & Administrative Expenses	8,45,000	By Net Loss	36,000
To Selling & Distribution Expenses	7,00,000		
To Goodwill w/off	60,000		
To Loss on Sale of Investments	1,00,000		
	65,68,000		65,68,000

The following information is revealed from the cost records for year ended 31st March, 2012 :

- Raw Material consumption is ₹ 40 per unit of production.
- Direct Wages are 70% of Direct Materials.
- Factory overheads are recovered @ 50% of Direct Materials.
- Administrative overheads are taken @ 20% of works cost.
- Selling and distribution overheads are recovered @ ₹ 15 per unit.
- Opening stock of finished goods is valued at ₹ 101.80 per unit.
- Closing stock of finished goods is to be valued at cost of production.
- Selling price is recorded at ₹ 125 per unit.

Prepare : (i) Detailed cost statement showing total cost, per unit cost and profit.
(ii) Statements of Reconciliation.

9. Wasan Industries Ltd. manufactures a product which passes through three consecutive processes viz. process A, B and C. The following figures have been taken from its books for the year ended 31st March, 2012 :

Particulars	A	B	C
Number of units Introduced of Raw Material (units)	40,000	—	—
Rate per unit of raw material Introduced (₹)	80	—	—
Output during the year (units)	36,000	31,000	28,200
Process Stock :			
as on 31st March, 2012 (units)	3,000	6,000	3,200
as on 31st March, 2011 (units)	7,000	8,000	5,000
Value of opening stock per unit (₹)	112	172	240
Indirect Materials (₹)	5,20,000	4,96,000	6,54,000
Direct Wages (₹)	3,80,000	3,40,000	4,10,000
Manufacturing overheads (₹)	2,28,000	3,26,000	2,55,250
Normal Loss (% of units Introduced in the process)	10%	20%	15%
Scrap value per unit (₹)	20	30	40

Closing stock of each process is valued at cost of concerned process.
Prepare process accounts and process stock accounts.

10. (a) The following figures relate, to Amit Ltd.

Selling Price per unit	₹	40
Direct Materials per unit	₹	12
Direct Labour per unit	₹	9
Other variable overheads per unit	₹	7
Fixed factory overheads	₹	3,20,000
Fixed office overheads	₹	4,30,000

Calculate :

- P/V Ratio
- Break even sales in units and ₹
- Sales to earn profit of ₹ 4,50,000
- New break even point in ₹ and unit if total fixed overheads are increased by 15%.

- (b) Standard for a unit of production.

Material = 2 kgs @ ₹ 5 per kg.

Labour = 4 Hours @ ₹ 6 per Hour

Actual Production = 4,00,000 units

Actual Material used = 7,90,000 kg

Actual Hours worked = 15,80,000 Hours

Material cost = ₹ 5.70 per kg

Calculate :

- Material cost variance
- Material usage variance
- Labour Rate variance
- Labour Efficiency variance.

11. (a) From the following information find out Profit or Loss as per Cost Records : 5

Particulars	₹
Profit as per Financial Records	1,16,000
Overabsorption of indirect Wages	9,600
Overvaluation of opening stock of Finished goods in cost accounts	4,000
Excess depreciation charged in financial accounts	2,800
Underabsorption of selling overheads	6,000

(b) From the following calculate labour variances :- 5

Standard	= for 4 units of output – 10 Hours
	Labour Rate ₹ 20 per Hour
Actual Production	= 2000 units
Actual Hours	= 4900 Hours
Actual Rate	= ₹ 24 per Hour.

(c) Calculate : 5

- Profit volume ratio
- Break even sales and
- Sales to earn profits of ₹ 90,000
Sales ₹ 12,30,000
Variable Cost ₹ 9,84,000
Fixed Cost ₹ 2,10,000

(मराठी रूपांतर)

(सुधारित अभ्यासक्रम-जुना आकृतीबंध)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : (१) प्रश्न क्र. १, २ व ७ हे अनिवार्य आहेत. उर्वरित प्रश्नांपैकी प्रत्येक विभागातील कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा
(२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(३) उत्तरासाठीचे टाचण आवश्यक असेल तेथे उत्तराचा भाग मानला जाईल.
(४) दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
(५) इंग्रजीतील प्रश्न मूळ मानावेत.

विभाग १

- (अ) चूकांचे विविध प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा. ८
(ब) अंतर्गत नियंत्रण ही संज्ञा स्पष्ट करा. तिची उद्दिष्टे कोणती आहेत ? ६
- (अ) सर्वात योग्य विकल्पाची निवड करून वाक्ये पुन्हा लिहा :- ६
(१) आर्थिक परिस्थिती चांगली दाखविण्यासाठी लेख्यात खोटेपणा केला जातो त्यास -----
म्हटले जाते.
● गुप्त निधी ● खोटा देखावा
● सत्य व सुयोग्य दृष्टीकोन ● वरीलपैकी कोणतेही नाही

(२) हिशेबतपासणी निष्कर्ष आणि अहवाल ----- आहे.

- हिशेबतपासणीचा फायदा
- हिशेबतपासणीची मर्यादा
- हिशेबतपासणी तंत्र
- हिशेबतपासणीचे तत्त्व

(३) माल स्विकृत (consignee) करणाऱ्याकडे असेलला अखेरचा मालसाठा ----- ची मालमत्ता म्हणून दाखविला जाता.

- माल स्विकृत (consignee) करणारा
- माल पाठवणारा (consignor)
- अभिकर्ता
- माल स्विकृत करणारा आणि माल पाठविणारा

(४) ----- एसए हे नमूना हिशेबतपासणी संबंधी आहे.

- ५३०
- ४००
- ६१०
- ५१०

(५) अंतर्गत तपासणी ----- आहे.

- अफरातफरीच्या प्रतिबंधासाठी
- नफ्याची वाढ करण्यासाठी
- अफरातफर शोधण्यासाठी
- सखोल हिशेबतपासणीच्या मदतीसाठी

(६) संयुक्त प्रमंडळाची हिशेबतपासणी ----- केली जाते.

- नफ्याच्या वाढीसाठी
- नावलीकीकाच्या वाढीसाठी
- कायदेशीर बाबींच्या पूर्ततेसाठी
- व्यवस्थापनाच्या समाधानासाठी

(ब) खालील विधाने सत्य की असत्य ते सांगा :-

- (१) कंपनीचा वैधानिक हिशेब तपासणीस म्हणून कंपनीच्या भागधारकाची नेमणूक केली जावू शकते.
- (२) मालमत्तेच्या मुल्यांकन करण्याच्या पद्धतीमध्ये सातत्य असू नये.
- (३) ऋणकोकडून येणेबाकी रकमेची खात्री करण्याचे पत्र अंतर्गत दस्तऐवज आहे.
- (४) अंतर्गत हिशेब तपासणीस सनदी लेखापाल असलाच पाहिजे.
- (५) हिशेब तपासणीची तंत्रे एसए ५०० मध्ये आहेत.
- (६) कायमस्वरूपी फाईल मध्ये विश्वस्त कराराच्या प्रतिचा समावेश होतो.

३. (अ) हिशेब तपासणी कार्यक्रम म्हणजे काय ? हिशेब तपासणी कार्यक्रम तयार करताना कोणते मुद्दे लक्षात घेतले पाहिजेत ?

(ब) कंपनी कायदा, १९५६ नूसार कोणत्या परीस्थितीत कंपनी हिशेब तपासणीसाठी नियुक्ती विशेष ठरावाद्वारे होवू शकते ?

४. (अ) खालील बाबींचे प्रमाणन कसे कराल ?

(१) भाडे अदा (२) स्वामित्व (Royalties) मिळाले.

(ब) नियमित काळाने होणारी हिशेब तपासणी म्हणजे काय ? तीच्या मर्यादा स्पष्ट करा.

५. (अ) खालील बाबींचे सत्यापन कसे कराल ?

(१) कंटेनर्स (२) असुरक्षित कर्ज.

(ब) "कायमस्वरूपी हिशेब तपासणी फाईल" स्पष्ट करा त्यातील मुद्याची उदाहरणे द्या.

६. खालील पैकी कोणत्याही तीनवर टिपा लिहा :-

- (अ) राखीव निधी
- (ब) नमूना तपासणी
- (क) नियमित तपासणी
- (ड) टीमींग व लॅडिंग
- (इ) कंपनी हिशेब तपासणीसाठीच्या अपात्रता.

[TURN OVER

विभाग २

७. जयहिंद कन्स्ट्रक्शन ली. ने ₹ ३०० लाख किंमतीचे हौसींग कॉम्प्लेक्स बांधण्याचे कंत्राट मिळविले. वास्तूविशाराद्वारे प्रमाणित केलेल्या कामाच्या ९०% रक्कम त्वरीत देण्याचे कंत्राटीने मान्य केले आहे व उर्वरीत रक्कम कंत्राट पूर्ण झाल्यानंतर दिली जाईल. कामाची सुरुवात १ ऑगस्ट, २०१० रोजी झाली व ३१ मार्च, २०१२ रोजी काम पूर्ण झाले. कंत्राटासाठी ₹ ३०,००,००० किंमतीचे संयंत्र घेतले व कंत्राट पूर्ण झाल्यानंतर त्याचे मोड मूल्य ₹ ३,००,००० मिळले. लेखे प्रत्येक वर्षी ३१ मार्चला बंद केले जातात. पुढील माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

तपशील	३१-०३-२०११	३१-०३-२०१२
आर्थिक माहिती :	₹	₹
मजुरी	१०,५०,०००	१९,८०,०००
अप्रत्यक्ष माल	१८,३०,०००	३१,४०,०००
प्रत्यक्ष खर्च	३,९५,०००	६,८०,०००
कार्यालयीन खर्च	५,७९,०००	८,६४,०००
प्रतिटन स्टील किंमत	४२,०००	४४,०००
प्रतिवीट किंमत	८	९
वीटाचे मोड मूल्य	-	३२,०००
प्रमाणित काम (संकलीत)	१,२०,००,०००	३,००,००,०००
अप्रमाणित काम	५,००,०००	-
संख्यात्मक माहिती :		
स्टील : खरेदी (टन)	१०५	१२०
- परत केले (टन)	४	३
- अपघातात नष्ट (टन)	-	५
- विकले (टन)	-	३
विटा : - खरेदी (नग)	१,२०,०००	१,५०,०००
- परत केल्या (नग)	३,०००	२,०००
- अपघातात नष्ट (नग)	१,५००	-

- ३१ मार्च, २०११ व ३१ मार्च, २०१२ या रोजी संपणान्या वर्षाची कंत्राट खाती तयार करा. दोन्ही वर्षासाठीचे कंत्राटीचे खाते तयार करा. तसेच दि. ३१ मार्च, २०११ रोजीच्या संबंधीत बाबी ताळेबंदात दाखवा.
८. दि. ३१ मार्च, २०१२ वर्ष अखेरीच्या आरएसटी ली. च्या वित्तीय पुस्तकातून खालील माहिती पुरविलेली आहे.

व्यापारी व नफा आणि तोटा खाते

नावे	जमा
तपशील	₹
आरंभिचा साठा (तयार माल २५०० नग)	२,५०,०००
कच्चा माल	२०,८०,०००
प्रत्यक्ष मजुरी	१५,१५,०००
कारखाना खर्च	१०,१८,०००
कार्यालयीन व प्रशासकीय खर्च	८,४५,०००
विक्री आणि वितरण खर्च	७,००,०००
नावलौकीक निर्लेखन	६०,०००
गुंतवणूक विक्रीतील तोटा	१,००,०००
	६५,६८,०००
विक्री (४७,५०० नग)	५९,८५,०००
अखेरचा साठा (तयार माल ५००० नग)	५,००,०००
कमीशन मिळाले	३५,०००
बुडीत कर्ज वसूली	१२,०००
निव्वळ तोटा	३६,०००
	६५,६८,०००

54-JS-2216-13.

7

मार्च, २०१२ रोजी संपणाऱ्या वर्षासाठी खालीलप्रमाणे माहिती दिलेली आहे.

- (अ) ₹ ४० प्रति उत्पादीत नग याप्रमाणे कच्चा माल वापरला जातो.
- (ब) प्रत्यक्ष मजुरी प्रत्यक्ष मालाच्या ७०% आकारली.
- (क) कारखाना उपरिपरीव्यय प्रत्यक्ष मालाच्या ५०% आकारला.
- (ड) प्रशासकीय उपरिपरीव्यय कारखाना परिव्ययाच्या २०% घेतला.
- (इ) विक्री व वितरण उपरिपरीव्यय ₹ १५ प्रति नग या प्रमाणे घेतला.
- (फ) आरंभच्या तयार माल साठ्याचे मूल्यांकन प्रति नग ₹ १०१.८० ने केले.
- (ज) अखेरचा तयार माल साठ्याचे मूल्यांकन उत्पादनाच्या परिव्यावर केले आहे.
- (ह) विक्री किंमत ₹ १२५ प्रतिनग आहे.

पार करा :-

- (१) सविस्तर परिव्यय पत्रक त्यात एकूण परिव्यय प्रतिनग परिव्यय आणि नफा दाखवा.
- (२) समायोजन पत्रक.

वासन इंडस्ट्रीज लि. यांचे एका वस्तूचे उत्पादन होताना ते अनुक्रमे तीन प्रक्रियेतून जाते. प्रक्रिया अ, १५ प्रक्रिया ब, प्रक्रिया क ३१ मार्च, २०१२ रोजी संपणाऱ्या वर्षा अखेरच्या पूस्तकातून खालीलप्रमाणे तपशील घेतला आहे :

तपशील	प्रक्रिया अ	प्रक्रिया ब	प्रक्रिया क
कच्च्या मालाचे नग पाठविले (नग)	४०,०००	-	-
पाठविलेल्या कच्च्या मालाचा प्रतिनग दर (₹)	८०	-	-
सदर वर्षाचे उत्पादन (नग)	३६,०००	३१,०००	२८,२००
प्रक्रिया साठा :			
३१ मार्च, २०१२ रोजीचा (नग)	३,०००	६,०००	३,२००
३१ मार्च, २०११ रोजीचा (नग)	७,०००	८,०००	५,०००
आरंभी साठ्याचे मूल्य प्रति नगास (₹)	११२	१७२	२४०
अप्रत्यक्ष माल (₹)	५,२०,०००	४,९६,०००	६,५४,०००
प्रत्यक्ष मजुरी (₹)	३,८०,०००	३,४०,०००	४,१०,०००
उत्पादन उपरिपरीव्यय (₹)	२,२८,०००	३,२६,०००	२,५५,२५०
सामान्य अपव्यय			
(प्रक्रियेत पाठविलेल्या एकूण नगाचा)	१०%	२०%	१५%
अपव्ययाचे मोडमूल्य प्रतिनगास (₹)	२०	३०	४०

प्रत्येक प्रक्रियेत अखेरच्या साठ्याचे मूल्यांकन संबंधीत प्रक्रियेच्या परिव्ययाप्रमाणे करावयाचे आहे.

प्रक्रिया खाती आणि प्रक्रिया साठा खाती तयार करा.

१०. (अ) खालील माहिती अमित लि. संबंधीत आहे.

विक्री किंमत प्रति नग	₹ ४०
प्रत्यक्ष माल प्रति नग	₹ १२
प्रत्यक्ष मजुरी प्रति नग	₹ ९
इतर बदलता उपरिपरीव्यय प्रति नग	₹ ७
कारखाना उपरिपरीव्यय	₹ ३,२०,०००

शोध :

- (१) नफा/आकारमान गुणोत्तर
- (२) ना नफा ना तोटा विक्री नगामध्ये व रूपयामध्ये
- (३) ₹ ४,५०,००० नफा मिळविण्यासाठी विक्री
- (४) जर एकूण स्थिर उपरीपरीव्ययात १५% वाढ झाली तर नविन ना नफा ना तोटा बिंदू रुपये व नगामध्ये किती असेल.

(ब) वस्तूच्या एका नगा करीता मानक

मालसामान - २ कि.ग्रॅ. ₹ ५ प्रति किं ग्रॅ.

मजुरी - ४ तास ₹ ६ प्रति तासी

वास्तविक उत्पादन - ४,००,००० नग

वास्तविक माल सामान वापरले - ७,९०,००० कि.ग्रॅ.

वास्तविक तास काम केले - १५,८०,००० तास

वास्तविक दर - मालसामानाकरीता ₹ ५.२० प्रति कि.ग्रॅ.

मजुरी करीता ₹ ६.४० प्रति तास.

शोध :

- (१) माल परीव्ययातील फरक
- (२) माल वापरातील फरक
- (३) मजुरी दरातील फरक
- (४) मजुरी क्षमतेतील फरक

११. (अ) खालील माहितीवरून परीव्यय दस्तावेजाप्रमाणे नफा किंवा तोटा शोध :

तपशील	₹
वित्तीय लेखा दस्तऐवजाप्रमाणे नफा	१,१६,०००
अप्रत्यक्ष मजुरी अधिआकारीत केली	९,६००
आरंभीचा पक्का मालसाठा परीव्यय दस्तऐवजात अधिमूल्यांकीत केला	४,०००
वित्तीय लेखा पुस्तकात आधिक घसारा दाखविला	२,८००
विक्री उपरी परीव्यय न्यून आकारणी	६,०००

(ब) खालील माहितीवरून मजुरी परीव्ययातील फरक शोध :

मानक	- ४ नगाच्या उत्पादनासाठी - १० तास
	मजुरी दर - ₹ २० प्रती ताशी
वास्तविक उत्पादन	- २००० नग
वास्तविक तास	- ४९०० तास
वास्तविक दर	- ₹ २४ प्रती ताशी

(क) शोध :

- (१) नफा/आकारमान गुणोत्तर
- (२) ना नफा ना तोटा विक्री आणि
- (३) ₹ ९०,००० नफा मिळविण्यासाठीची विक्री
विक्री ₹ १२,३०,०००
बदलता परीव्यय ₹ ९,८४,०००
स्थिर परीव्यय ₹ २,१०,०००

Blum Business Management paper - III

3 : 1st half, 13-AM(g)

Con. 2888-13.

Management & Organisation Development

(REVISED COURSE - OLD PATTERN)

JS-22

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

- N.B. : (1) Question No. 1 is **compulsory**.
(2) Attempt any **four** questions from Question Nos. 2 to 8.
(3) All questions carry **equal** marks.

1. Explain the meaning of the following terms (any five) :— 20
- (a) Job Rotation
  - (b) Tall Organization
  - (c) Stress Interview
  - (d) 360° Appraisal
  - (e) Motion Study
  - (f) Performance Appraisal
  - (g) Organization Chart
  - (h) Monetary Incentives.
2. (a) Discuss the functions of Management in Business Organisation. 10
(b) What are Levels of Management ? Explain the various levels of Management. 10
3. (a) Explain the Advantages and Limitations of MBO. 10
(b) Describe the Planning Process. 10
4. (a) What are the Basis of Departmentation ? 10
(b) What is meant by Delegation of Authority ? Describe the barriers to effective delegation. 10
5. (a) What are the reasons of conflict between Line and Staff Organization ? 10
(b) Explain the objectives of HRM. 10
6. (a) Discuss the limitations of Performance Appraisal. 10
(b) Discuss the methods of on-the-job training. 10
7. (a) Suggest the guidelines for Making Communication Effective. 10
(b) Explain the importance of Organisation Development. 10
8. **Case study** :—
Naresh Chandra had joined a mid-sized engineering company as Product Manager. This post was offered to him through campus placement. He worked very hard to develop and successfully launch three new products in last seven years. Looking at his excellent performance, he was promoted as Plant Manager. Earlier he had three persons reporting to him and this new position made him in charge of Nine supervisors. He was also responsible to meet and negotiate with union leaders. Naresh Chandra was not able to devote much time to Product Development and this made him work more than 18 hours a day. This also resulted in conflicts at home. His subordinates were also not happy and started taking decisions on their own. There were frequent conflicts with workers also. This made Mr. Naresh Chandra very frustrated. He decided to put in his papers.
- Questions** :—
- (a) Is job satisfaction important ? 5
  - (b) Analyse the problems in the above case. 5
  - (c) How can such a situation be prevented ? 5
  - (d) What the Top Management should do ? Advice. 5

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम - जुना आकृतीबंध)
(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) प्रश्न क्र. १ अनिवार्य आहे.
(२) प्रश्न क्र. २ ते ८ पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
(३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
(४) अर्थासाठी इंग्रजी भाषेतील प्रश्न मूळ मानावेत.

१. खालील संज्ञा स्पष्ट करा (कोणत्याही पाच) :-

- (अ) कार्य भ्रमण
(ब) उंच संघटन
(क) तणाव मूलाखत
(ड) ३६०° मूल्यमापन
(इ) गती अभ्यास
(फ) कार्य मूल्यमापन
(ग) संघटन तक्ता
(ह) आर्थिक संप्रेरके.

२०

२. (अ) व्यावसायिक संघटनेतील व्यवस्थापनाच्या कार्याची चर्चा करा. १०
(ब) व्यवस्थापनाचे स्तर म्हणजे काय ? व्यवस्थापनाचे विविध स्तर स्पष्ट करा. १०
३. (अ) उद्दिष्टानुसार व्यवस्थापनाचे फायदे व तोटे स्पष्ट करा. १०
(ब) नियोजनाच्या प्रक्रियेचे वर्णन करा. १०
४. (अ) विभागीकरणाचे आधारभूत कोणते आहेत ? १०
(ब) अधिकाराचे प्रदान म्हणजे काय ? कार्यक्षम प्रदानांच्या अडथळ्यांचे वर्णन करा. १०
५. (अ) रेखा व कर्मचारी संघटनातील वादांची कारणे कोणती आहेत ? १०
(ब) मानवी संसाधन व्यवस्थापनाचे उद्दिष्टे स्पष्ट करा. १०
६. (अ) कार्याच्या मूल्यमापनाच्या मर्यादांची चर्चा करा. १०
(ब) कार्यकालीन कार्य प्रशिक्षणाच्या पद्धतींची चर्चा करा. १०
७. (अ) कार्यक्षम संदेशवहन होण्यासाठीचे मार्गदर्शक तत्त्वे सूचवा. १०
(ब) संघटन विकासाचे महत्त्व स्पष्ट करा. १०

८. वस्तुनिष्ठ अभ्यास :-

'वस्तु व्यवस्थापक' म्हणून नरेश चंद्रा एक मध्य आकाराची अभियांत्रिक कंपनीत रुजू झाला. हे पद त्याला विद्यापीठ क्षेत्राद्वारे निवड करून देण्यात आले. त्याने विकासासाठी खूप मेहनत केली आणि गेल्या सात वर्षात तीन नवीन वस्तु त्याने यशस्वीरित्या सुरू केल्यात. त्याच्या या उत्तम कामगिरीकडे पाहून त्याची 'कारखाना व्यवस्थापक' म्हणून पदोन्नती झाली. अगोदर त्याला तीन व्यक्ती हजेरी देत आणि ह्या नवीन पदामुळे तो नऊ निरीक्षकांचा पर्यवेक्षक झाला होता. तो संघनेत्याबरोबर भेट घेणे व वाटाघाटी करण्यास जबाबदार होता. नरेश चंद्रा वस्तु विकासाला जास्त वेळ देण्यास असमर्थ होता. आणि त्यामुळे तो एका दिवसात अठरातासापेक्षा अधिक काम करू लागला. याचा परिणाम त्याच्या घरात वाद होण्यात झाला. त्याचे सहाय्यक देखील खूप नव्हते आणि ते त्यांचे निर्णय स्वतः घेऊ लागलेत कामगारांबरोबरील सतत वाद होऊ लागलेत. यामुळे श्री. नरेश चंद्रा फारच वैतागला होता. त्याने त्याचे राजीनामा पत्र द्यायचे ठरविले.

प्रश्न :-

- (अ) कार्य समाधान महत्त्वाचे आहे काय ?
(ब) वरील वस्तुनिष्ठ अभ्यासातल्या समस्यांचे विश्लेषण करा.
(क) ह्या परिस्थितीचे कसे निवारण करता येईल ?
(द) उच्च व्यवस्थापनाने काय केले पाहिजे ? सल्ला द्या.

- N.B. : (1) Question No. 1 is compulsory.
 (2) Attempt any **four** questions from the **remaining**.
 (3) **Figures** to the **right** indicate **maximum** marks.

1. Explain the following concepts (Not more than **eight** lines) (any **five**) :— 20
  - (a) Customer Satisfaction
  - (b) Mission Statement
  - (c) Packaging
  - (d) Need
  - (e) Productivity
  - (f) Demand
  - (g) Global Marketing
  - (h) Strategic Formulation.
2. Explain the current marketing environment in India with special reference to Liberalisation, Globalisation and Privatisation. 20
3. (a) What is meant by product positioning ? Explain the product positioning strategy. 10
 (b) Explain the factors affecting promotion strategies. 10
4. (a) Explain the various competitive forces. 10
 (b) Explain the consumer buying decision process in detail. 10
5. (a) What is meant by sales forecasting ? Explain it's importance in marketing. 10
 (b) Explain the various methods of pricing. 10
6. (a) What is meant by services marketing ? Explain the marketing mix for services. 10
 (b) What is meant by rural marketing ? Explain the present rural marketing scenario in India. 10
7. Write short notes on any **two** of the following :— 20
  - (a) Strategic Business Unit
  - (b) BCG Model
  - (c) E-Marketing
  - (d) SWOT Analysis
  - (e) Product Life Cycle.
8. **Case Study** :—
 Super Luggage Ltd. a famous baggages manufacturing is facing a serious set-back in the market. Reasons for this is seen to be very strong dealer promotion scheme employed by Hawana luggage a rival company. This company is even offering to the dealers a week long trip to Singapore for two on condition, that they sale 3000 pieces in a year.
 M/s Super Luggage Ltd. has always stressed on giving discounts to actual consumer besides offering them a superior product and service. Now they do not know how to handle aggressive promotion of their rival firm.
Questions :—
 (a) What promotion mix do you think the company should adopt to face the rivalry company ? 10
 (b) Should they enter into introduction of any new product launch ? What market strategy should they apply ? 10

(मराठी रूपांतर)
(सुधारित अभ्यासक्रम) - (जुन: आकृतीबंध)
(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

सूचना : (१) प्रश्न क्र. १ अनिवार्य आहे.

(२) उर्वरित सात प्रश्नांपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा

(३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(४) इंग्रजी प्रश्न मूळ प्रमाण मानावेत.

१. खालील संकल्पना स्पष्ट करा. आठ ओळीपेक्षा जास्त नको (कोणत्याही पाच) :-

२०

(अ) ग्राहक समाधान

(इ) उत्पादन क्षमता

(ब) जिवीत कार्य विधान

(फ) जागतिक विपणन

(क) बांधणी

(ह) मागणी

(ड) गरज

(स) व्यूहरचनात्मक मांडणी.

२. भारतातील सद्य विपणन पर्यावरणाचे उदारीकरण, जागतिकीकरण आणि खाजगीकरणाच्या संदर्भात स्पष्ट करा. २०

३. (अ) उत्पादन स्थाननिश्चितीकरण म्हणजे काय ? उत्पादन स्थाननिश्चितीकरणाच्या व्यूहरचना स्पष्ट करा. १०

(ब) वृद्धि व्यूहरचनेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. १०

४. (अ) विविध स्पर्धात्मक प्रेरके स्पष्ट करा. १०

(ब) उपभोक्ता खरेदी निर्णय प्रक्रियेचे सविस्तर वर्णन करा. १०

५. (अ) विक्री पूर्वानुमान म्हणजे काय ? त्याचे विपणनातील महत्त्व स्पष्ट करा. १०

(ब) किंमत निर्धारणाच्या विविध पद्धतीचे वर्णन करा. १०

६. (अ) सेवांचे विपणन म्हणजे काय ? सेवांच्या विपणनातील विपणन मिश्र स्पष्ट करा. १०

(ब) ग्रामीण विपणन म्हणजे काय ? भारतातील सद्याचे ग्रामीण विपणन चित्र स्पष्ट करा. १०

७. खालील कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा.

२०

(अ) व्यूहरचनात्मक व्यवसाय गट

(ड) स्वोट विश्लेषण

(ब) बी.सी.जी. प्रतिमान

(इ) वस्तू आयु चक्र.

(क) ई-विपणन

८. वस्तुनिष्ठ अभ्यास :

सुपर लगेज लिमिटेड ही प्रवासी बॅग बनविणारी एक विख्यात कंपनी असून सध्या ती स्वतःच्या प्रगतीसाठी चिंताजनक परिस्थितींना तोंड देत आहे यामागची कारणे म्हणजे प्रतिस्पर्धी 'हवाना' प्रवासी बॅग कंपनीने मध्यस्थांसाठी जाहिर केलेली वृद्धी विक्रय योजना. कंपनीने मध्यस्थ विक्रेत्यांना एका आठवड्याची सिंगापूरला दूरस्थ सहल दोन व्यक्तींसाठी आयोजित केली आहे. जर त्यांनी वर्षाला ३००० नग विकलेत या अटीवर. मेसर्स सुपर लगेज लिमिटेड ही कंपनी जोर देऊन वारंवार आपल्या ग्राहकांना उत्कृष्ट वस्तू तसेच भारी सूट व सुविधा देत आहे. परंतु आता त्यांना अकालनीय आहे की प्रतिस्पर्धात्मक कंपनीने हाती घेतलेल्या धडाडी प्रवर्तनला कसे हाताळावे ?

प्रश्न :

१. कंपनी आव्हानांना तोंड देण्यासाठी ह्या कंपनीला कोणते वृद्धी मिश्रण अंगीकृत करायला हवे ? १०
२. वस्तू सुरुवातीच्या ओळखीसाठी त्यांनी बाजारात शिरकाव करावा का ? त्यासाठी त्यांनी १०
३. विपणन व्यूहरचना उपयोगात आणावी ?

Section II

4. State the meaning of any **seven** of the following terms in not more than five lines 14

- (a) Human Resource Planning
- (b) Vestibule Training.
- (c) Follow up.
- (d) Land Productivity.
- (e) 360° Performance appraisal
- (f) Assembly Production
- (g) Reorder Level
- (h) Job Evaluation.
- (i) Statistical Quality Control.
- (j) Quality Circle.

18

5. Answer any **three** of the following :-

- (a) State the need and importance of Human Resource Development.
- (b) Explain the merits of on the job training.
- (c) Discuss the steps involved in production planning and control.
- (d) What are the merits of Flexible Manufacturing system ?
- (e) Discuss the characteristics of a good product design.
- (f) Describe the types of continuous production system.

18

6. Answer any **three** of the following :-

- (a) State the factors influencing Industrial Productivity.
- (b) What are the benefits of inventory control ?
- (c) Discuss the steps involved in TQM.
- (d) Outline the procedure for ISO 9000 certification.
- (e) Describe the steps involved in Material Requirement Planning.
- (f) State and explain the importance and need for Inventory Control.

Or

18

6. Write short notes on any **three** of the following :-

- (i) Human Resource Accounting.
- (ii) Human Resource Development.
- (iii) National Productivity Council.
- (iv) Drawbacks of Performance Appraisal System.
- (v) Merits of Production Planning and Control.
- (vi) Inventory Costs.

MHRM

- N.B.:(1) Answers to all questions are compulsory.
(2) Figures to the right indicate full marks.
(3) Answers to the two sections should be written in the same answer book.

Section I

1. State the meaning of any seven of the following terms in not more than five lines each :- 14

- Conceptual skills
- Trusteeship principle of Management
- Delegation of authority
- Group interview
- Job-analysis
- Budgetary control
- Laissez-faire style of Leadership
- MBO
- Formal organisation
- Decentralisation.

18

2. Answer any three of the following :-

- 'Management is a science' - Discuss.
- Briefly outline the steps involved in MBO.
- Outline the principles of delegation.
- Explain the factors influencing span of control
- Describe the different bases for departmentation.
- Discuss any four non programmed techniques of decision making.

18

3. Answer any three of the following :-

- Briefly state the steps involved in the selection process.
- Describe the different types of tests conducted for recruitment purposes.
- State and explain Herzberg's theory of motivation.
- Write briefly about any four styles of effective leadership.
- State and explain the principles of coordination.
- Describe the steps involved in the control process.

Or

3. Write short notes on any three of the following :-

- Line and Staff Conflict
- Delegation Vs Decentralisation
- Any four Principles of Management
- Types of Interviews.
- Maslow's Theory of Motivation
- Components of a Plan.

18

[TURN OVER

Section II

6. Define Human Resources Management. Explain its nature. 10

OR

-What is Employment Test ? Explain the role of employment tests in selection process.

7. What is Training ? Explain the importance of training and development. 10

OR

What is Performance Appraisal ? Explain the various techniques of performance appraisal.

8. Define Human Relations. Explain the importance of maintaining human relations. 10

OR

Define Leadership and explain the qualities of an effective leader.

9. What is Human Resources Audit ? Explain its objectives. 10

OR

What is Career Planning and Development ? Bring out the importance of career planning and development.

10. Write short notes on any two of the following :— 10

- (a) Induction Training
- (b) Compensation and Incentives
- (c) McGregor's X & Y Theory
- (d) Outsourcing.

OR

Read the following case and answer the questions given below :—

Mr. Vivek is the Chief Executive of a medium-sized pharmaceutical firm in Bangalore. He holds a Ph.D in Pharmacy. However, he has been involved in research and development of new product for two decades. Though the turnover is not a problem for the company, Mr. Vivek and his senior colleagues noticed that the permanent workers were not working up to their full potential. It is a well known fact that they filled their days with unnecessary and unproductive activities and worked only for the sake of a pay cheque. In the recent past, the situation demanded immediate managerial attention and prompt rectification measures. Mr. Vivek knew very well that the only way to progress and prosper is to motivate workers to peak performance through various incentive plans and training them.

Mr. Vivek wanted the Personnel Manager to look into the problem more closely and find out a solution to the problem of permanent workers.

Questions :—

- (a) The Personnel Manager seeks your help to know about the different factors affecting motivation.
- (b) Why does Mr. Vivek want the Personnel Manager to provide training for the employees ? Advise the Personnel Manager on the advantages of training

Con. 105(a)-12.

5

(REVISED COURSE)

OLD PATTERN

(3 Hours)

[Total Marks : 100]

- Export
- N.B. (1) All questions are compulsory.
 (2) Figures to the right indicate full marks.
 (3) Answer to both the sections should be written in the same answer-book.

Section I

1. What is Marketing ? Bring out the importance of marketing to business firm. 10
 OR

What is Marketing Information System ? Explain the importance of Marketing Information System to business organisation.

2. What is Consumer Behaviour ? Explain the factors influencing it. 10
 OR

What is Market Segmentation ? Explain the bases of market segmentation.

3. Define Marketing Mix. Discuss its importance. 10
 OR

What is Place Mix ? What are the factors influencing channel decision ?

4. What is Rural Marketing ? Explain its features. 10
 OR

What is Internet Marketing ? Explain its merits and demerits.

5. Write short notes on any two of the following :— 10
 (a) Marketing Concept
 (b) Buying Decision Process
 (c) Product Mix
 (d) Retail Marketing.

OR

Read the following case and answer the questions given below.

Bhaveshbhai Kotak started his small grocery shop 30 years ago. He personally sold his goods. He was an extrovert by nature. This helped him in developing good personal relationship with a number of customers.

Soon he became a socially prominent person. This enabled him to expand his business operations. He had many shop like a Medical shop, Electronic shop, a hotel and so on alongwith the grocery shop. Furthermore the shop had become a meeting place for his old friends.

However, his son Ritesh who had become a Management Graduate felt that his father's style of management was improper. People were unnecessarily dropping at the shop and wasting everybody's time. He felt the business should be managed in a more professional manner.

Questions :—

1. Critique Ritesh's approach of management ? Justify.